

**ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ МЕНЕДЖМЕНТУ
ТА ПІДПРИЄМНИЦТВА
КАФЕДРА ДОКУМЕНТОЗНАВСТВА ТА ІНФОРМАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ**

**КВАЛІФІКАЦІЙНА БАКАЛАВРСЬКА РОБОТА
«МЕРЕЖА ТІКТОК В РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКІЙ ІНФОРМАЦІЙНІЙ
ВІЙНІ»**

на здобуття освітнього ступеня	<u>бакалавра</u>
зі спеціальності	<u>029 Інформаційна, бібліотечна та архівна справа</u>
освітньо-професійної програми	<u>Управління інформаційно-комунікаційною діяльністю</u>

*Кваліфікаційна робота містить результати власних досліджень.
Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на
відповідне джерело*

(підпис)

Олександра КРИВОРУЧКО

Виконала: здобувачка вищої освіти
гр. Олександра
КРИВОРУЧКО

Керівник: Володимир ДАНИЛЕНКО
канд.філол. наук,
доцент

Рецензентка: Марина ТОЛМАЧ
канд.н.із
соц.комун.,
старш. викл.

Київ 2025

**ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ
Навчально-науковий інститут менеджменту та підприємництва**

Кафедра документознавства та інформаційної діяльності

Ступінь вищої освіти: бакалавр

Спеціальність: 029 Інформаційна, бібліотечна та архівна справа

Освітньо-професійна програма: Управління інформаційно-комунікаційною діяльністю

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри

Тетяна СИДОРЕНКО

« ____ » _____ 2025 р.

**ЗАВДАННЯ
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ**

Криворучко Олександри Андріївни

1. Тема кваліфікаційної роботи: «Мережа тіток в російсько-українській інформаційній війні».

Керівник кваліфікаційної роботи: Володимир Даниленко

затверджено наказом Державного університету інформаційно-комунікаційних технологій від «24» лютого 2025 р. № 56

2. Строк подання кваліфікаційної роботи «16» травня 2025 р.

3. Вихідні дані до кваліфікаційної роботи

Мета дослідження: Інформаційна війна в українському інформаційний просторі тіктоку.

Об'єктом дослідження є соціальна мережа тіток в Україні.

Предметом дослідження є провідні мотиви інформаційних атак Росії проти України в мережі тіток.

4. Перелік питань, які потрібно розробити:

1. Теоретичні засади дослідження ролі соціальних мереж в інформаційній війні.

2. Аналіз використання тіктоку в російсько-українській інформаційній війні.

3. Вплив контенту на громадську думку та шляхи протидії дезінформації.

5. Перелік ілюстративного матеріалу: презентація

6. Дата видачі завдання «26» вересня 2025 р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітки
1	Визначення тематики, вибір наукового керівника, уточнення теми	18.09.2024	виконано
2	Розроблення та складання плану кваліфікаційної бакалаврської роботи	26.09.2024	виконано
3	Підготовка 1 розділу	07.01.2025	виконано
4	Підготовка 2 розділу	22.04.2025	виконано
5	Підготовка 3 розділу	01.05.2025	виконано
6	Висновки	09.05.2025	виконано
7	Підготовка остаточного варіанта роботи	12.05.2025	виконано
8	Написання відгуку науковим керівником	14.05.2025	виконано
9	Оформлення й представлення роботи на кафедрі та перевірка на плагіат	16.05.2025	виконано
10	Підготовка доповіді, презентації та ілюстративного матеріалу, рецензія	20.05.2025	виконано
11	Попередній захист роботи	27.05.2025	виконано
12	Основний захист кваліфікаційної магістерської роботи	13.06.2025	виконано

Здобувачка вищої освіти _____

Олександра Криворучко

Керівник

кваліфікаційної роботи _____

Володимир Даниленко

РЕФЕРАТ

Текстова частина кваліфікаційної роботи на здобуття освітнього ступеня бакалавр має 81 сторінка.

Мета роботи – Інформаційна війна в українському інформаційний просторі тіктоку.

Об'єктом дослідження є соціальна мережа тіток в Україні.

Предмет дослідження – провідні мотиви інформаційних атак Росії проти України в мережі тіток.

Короткий зміст роботи: У бакалаврській роботі досліджується українська соціальна мережа тіток та її наповненість російськими пропагандистськими наративами. Узагальнено та проаналізовано цілі, технології інформаційної війни, ролі соціальних мереж у сучасних інформаційних війнах та специфіці платформи тіток. У дослідженні аналізується використання тіктоку в російсько-українській інформаційній війні, розкриваються основні наративи російської пропаганди в цій соціальній мережі, основні риси українського контрнاراتиву, проблеми боротьби служб кібербезпеки в умовах війни з Росією. Проаналізовано вплив контенту на громадську думку та шляхи протидії дезінформації, зокрема досліджено вплив тіктоку на українську аудиторію, роль лідерів думок та формування громадської думки в соціальній мережі тіток, стратегії та інструменти протидії російській дезінформації, рекомендації щодо підвищення медіаграмотності українського населення.

Ключові слова: інформаційна війна, соціальні мережі, мережа тіток, пропаганда, інформаційно-психологічна операція, соціальні зв'язки, медіакультура, блогер, лідер думок, дезінформація, національні інтереси.

ABSTRACT

The text part of the qualifying work for obtaining a bachelor's degree has 81 pages.

The purpose of the work is the information war in the Ukrainian information space of tiktok.

The object of the study is the tiktok social network in Ukraine.

The subject of the study is the leading motives of Russia's information attacks against Ukraine in the Tiktok network.

Brief content of the work: The bachelor's thesis examines the Ukrainian social network Tiktok and its saturation with Russian propaganda narratives. The goals, technologies of information warfare, the role of social networks in modern information wars, and the specifics of the tiktok platform are summarized and analyzed. The study analyzes the use of tiktok in the Russian-Ukrainian information war, reveals the main narratives of Russian propaganda in this social network, the main features of the Ukrainian counter-narrative, the problems of the struggle of cyber security services in the conditions of war with Russia. The influence of content on public opinion and ways of countering disinformation are analyzed, in particular the impact of tiktok on the Ukrainian audience, the role of opinion leaders and the formation of public opinion in the tiktok social network, strategies and tools for countering Russian disinformation, and recommendations for improving the media literacy of the Ukrainian population.

Keywords: information war, social networks, tiktok network, propaganda, information and psychological operation, social relations, media culture, blogger, opinion leader, disinformation, national interests.

ЗМІСТ

ВСТУП	8
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ РОЛІ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ В ІНФОРМАЦІЙНІЙ ВІЙНІ	
1.1. Інформаційна війна як соціально-комунікаційний феномен: сутність, цілі, інструменти	11
1.2. Роль соціальних мереж у сучасних інформаційних конфліктах: еволюція, особливості, вплив	15
1.3. Теоретичні підходи до вивчення пропаганди, дезінформації та маніпуляції в цифровому середовищі	20
1.4. Специфіка платформи тіток як інструменту інформаційного впливу: алгоритми, формати контенту, аудиторія	26
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ВИКОРИСТАННЯ ТІТОК У РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКІЙ ІНФОРМАЦІЙНІЙ ВІЙНІ	
2.1. Основні наративи та стратегії проросійської пропаганди в тіктоці: аналіз контенту	33
2.2. Характерні риси та цілі українського інформаційного контрнративу в тіктоці	39
2.3. Порівняльний аналіз методів поширення інформації та залучення аудиторії з боку Росії та України в тіктоці	45
2.4. Проблеми цензури та модерації контенту, пов'язаного з війною, на платформі тіток: кейси та наслідки	48
РОЗДІЛ 3. ВПЛИВ КОНТЕНТУ ТІТОК НА ГРОМАДСЬКУ ДУМКУ ТА ШЛЯХИ ПРОТИДІЇ ДЕЗІНФОРМАЦІЇ	
3.1. Аналіз впливу тітокк-контенту на формування уявлень про російсько-українську війну серед різних груп користувачів	56
3.2. Роль лідерів думок та блогерів у поширенні інформації та формуванні громадської думки в тіктоці	60
3.3. Стратегії та інструменти протидії російській дезінформації та пропаганді в українському сегменті тіток	64
3.4. Рекомендації щодо підвищення медіаграмотності користувачів тіток та ефективного використання платформи для просування національних інтересів України	68
ВИСНОВКИ	73
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	76

ВСТУП

Китайська соціальна мережа тіток стала важливим інструментом інформаційної війни Росії з Україною. У 2024 році західні країни ввели обмеження на поширення тіктоку з російських та китайських акаунтів. Особливо гостро ця проблема постала в Україні, яка перебуває у стані війни з Росією. До основних небезпек мережі тіктоку для України належить кібербезпека і збір персональних даних, включно з номерами телефонів, датою народження, електронними адресами, сканами облич та голосами людей, які знімають контент для тіктоку.

Актуальність теми. Тіток несе в собі ризики для національної безпеки. Основною аудиторією мережі є підлітки та молодь. В тіктоці активно працюють російські ботоферми, які ведуть щоденну інформаційну війну з українською аудиторією. Тіток як платформа для інформаційних війн має значний науковий та практичний інтерес в Україні, і його вплив потребує ретельного дослідження.

Мета роботи – Інформаційна війна в українському інформаційний просторі тіктоку. Відповідно до мети дослідження сформульовані дослідницькі **завдання**:

- проаналізувати історію соціальної мережі тіток;
- розкрити тенденції розвитку мережі в контексті інформаційної війни;
- дослідити основні безпекові ризики мережі для України;
- проаналізувати основні операції інформаційної війни, які проводить проти України Росія;
- фейки, ІІСО та російська пропаганда в мережі тіток;

Об'єкт дослідження – соціальна мережа тіток в Україні.

Предмет дослідження – провідні мотиви інформаційних атак Росії проти України в мережі тіток.

Ступінь наукового опрацювання проблеми. Теорію інформаційних війн в Україні досліджували А.О.Фісун; інформаційні війни проти України та засоби їх

ведення – О.Ю. Горбань; технологічні аспекти інформаційних війн – О.П.Дубас, Я.М. Жарков; інформаційні війни в соціальних мережах – О.В.Курбан; засоби протидії інформаційним війнам – В.В. Носов; глобальні інформаційні війни та інформаційну політику в державі – Г.Г. Почепцов; вплив інформаційних війн на трансформацію соціальних систем – О.М. Сенченко; психологічні впливи та їхній вплив на інформаційну безпеку – Л. Г.Чистоклетов.

Методи дослідження. У роботі використано метод контент-аналізу, що дозволяє аналізувати перебіг політичних процесів в Україні та в інших країнах, а також основні теми інформаційної війни в мережі тіток.

Структура та обсяг. За структурою бакалаврська робота складається зі вступу, трьох розділів, поділених на підрозділи, висновків та списку використаних джерел.

У «Вступі» визначена актуальність теми, сформульована мета дослідження і наукові завдання, предмет та об'єкт роботи, подано огляд ступеню наукового опрацювання проблеми, методи дослідження, структуру й обсяг бакалаврської роботи.

Перший розділ «Теоретичні засади дослідження ролі соціальних мереж в інформаційній війні» присвячений цілі, сутності, інструментам інформаційної війни, ролі соціальних мереж у сучасних інформаційних війнах та специфіці платформи тіток. Другий розділ «Аналіз використання тіктоку в російсько-українській інформаційній війні» розкриває основні наративи російської пропаганди в цій соціальній мережі, характерні риси українського контрнративу, проблеми боротьби служб кібербезпеки в умовах війни з Росією. У третьому розділі «Вплив контенту на громадську думку та шляхи протидії дезінформації» досліджується вплив тіктоку на українську аудиторію, роль лідерів думок та формування громадської думки в тіктоці, стратегії та інструменти протидії російській дезінформації, рекомендації щодо підвищення медіаграмотності українських користувачів тіктоку. У висновках узагальнено

досліджений матеріал бакалаврської роботи. Загальний обсяг роботи становить 81 сторінка. Перелік джерел та літератури складає 50 найменувань.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ РОЛІ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ В ІНФОРМАЦІЙНІЙ ВІЙНІ

1.1. Інформаційна війна як соціально-комунікаційний феномен: сутність, цілі, інструменти

Сучасні міжнародні відносини характеризуються не лише традиційними формами політичної та економічної боротьби, але й активним протистоянням у інформаційній сфері. Інформаційна війна, як складний соціально-комунікаційний феномен, являє собою цілеспрямоване використання інформації та комунікаційних технологій для досягнення стратегічних цілей шляхом впливу на свідомість, поведінку та систему цінностей противника, а також власного населення та міжнародної спільноти [36,534].

У науковому дискурсі існує плюралізм підходів до визначення сутності інформаційної війни. Одні дослідники акцентують увагу на конфліктному аспекті, розглядаючи її як форму боротьби за інформаційну перевагу, що може передувати, супроводжувати або замінювати збройне протистояння. Інші наголошують на комунікаційній природі цього явища, підкреслюючи важливість процесів передачі, сприйняття та інтерпретації інформації у формуванні певних настроїв та рішень. Незалежно від акценту, інформаційна війна є свідомою та організованою діяльністю, спрямованою на досягнення конкретних політичних, економічних або соціальних цілей шляхом маніпулювання інформаційним простором [7,190].

Ключовими цілями інформаційної війни є:

- **Дестабілізація:** Підрив довіри до державних інститутів, провокування соціальної напруги та політичної нестабільності у країні-противнику.
- **Маніпулювання громадською думкою:** Формування вигідного для ініціатора конфлікту сприйняття подій, дискредитація опонентів, створення атмосфери страху або апатії.

- **Підри́в національної єдності:** Розпалювання внутрішніх конфліктів, поляризація суспільства за різними ознаками (етнічними, мовними, релігійними тощо).
- **Вплив на прийняття рішень:** Створення інформаційного тиску на політичних лідерів та осіб, відповідальних за прийняття стратегічно важливих рішень.
- **Деморалізація:** Підри́в бойового духу армії та цивільного населення противника.
- **Легітимізація власних дій:** Створення позитивного іміджу ініціатора конфлікту в очах власного населення та міжнародної спільноти, виправдання агресії.

Для досягнення зазначених цілей у інформаційній війні використовується широкий спектр **інструментів**, які постійно еволюціонують з розвитком технологій. До основних з них належать:

- **Засоби масової інформації (ЗМІ):** Телебачення, радіо, друковані видання, інтернет-медіа, які використовуються для поширення пропагандистських матеріалів та формування певного інформаційного порядку денного.
- **Соціальні мережі:** Платформи для міжособистісної та групової комунікації, які є потужним каналом для швидкого поширення інформації, в тому числі фейкової та маніпулятивної.
- **Інтернет-боти та тролі:** Автоматизовані або керовані облікові записи, що використовуються для масового поширення певних повідомлень, створення штучної підтримки або критики, а також для дестабілізації онлайн-дискусій.
- **Кіберпростір:** Використання кібератак для порушення роботи інформаційних систем противника, отримання конфіденційної інформації та поширення шкідливого програмного забезпечення.

- **Психологічні операції (PSYOPS):** Заходи, спрямовані на безпосередній вплив на емоційний стан та мотивацію цільової аудиторії шляхом поширення спеціально розроблених повідомлень.
- **Дезінформація та фейкові новини:** Свідоме поширення неправдивої або спотвореної інформації з метою введення в оману та досягнення певних політичних цілей [9,74].

Таким чином, інформаційна війна є багатогранним соціально-комунікаційним феноменом, що характеризується цілеспрямованим використанням різноманітних інструментів для впливу на інформаційний простір та свідомість цільових аудиторій з метою досягнення стратегічних переваг у конфлікті. Розуміння її сутності, цілей та інструментів є необхідним підґрунтям для подальшого дослідження ролі соціальних мереж, зокрема платформи TikTok, у контексті російсько-української інформаційної війни.

З огляду на складність та багатоаспектність інформаційної війни, її аналіз вимагає міждисциплінарного підходу, що поєднує знання з комунікативістики, політології, соціології, психології та військової справи. **Ефективна протидія деструктивному інформаційному впливу вимагає комплексних стратегій, що включають розвиток критичного мислення у суспільства, впровадження механізмів верифікації інформації, посилення кібербезпеки та активну комунікацію з громадськістю для спростування неправдивих наративів [12,65].** Розуміння сутності інформаційної війни як соціально-комунікаційного феномену є фундаментальним для розробки адекватних заходів реагування на сучасні інформаційні загрози та забезпечення інформаційної стійкості суспільства в умовах гібридної агресії.

Зважаючи на комплексний характер інформаційної війни, її успішне ведення передбачає не лише технічну спроможність поширювати інформацію, але й глибоке розуміння соціально-психологічних механізмів сприйняття та засвоєння інформаційних повідомлень різними аудиторіями. **Стратегічне**

планування інформаційних операцій вимагає ретельного аналізу цільової аудиторії, її цінностей, переконань, інформаційних потреб та каналів комунікації, яким вона довіряє. Ефективність інформаційного впливу значною мірою залежить від здатності формувати переконливі наративи, що резонують з існуючими уявленнями аудиторії або пропонують альтернативну картину світу, здатну завоювати її прихильність.

Важливим аспектом інформаційної війни є також боротьба за контроль над інформаційним простором, яка включає не лише поширення власної інформації, але й протидію ворожим інформаційним потокам. Це передбачає виявлення та нейтралізацію джерел дезінформації, спростування неправдивих повідомлень, а також створення та просування альтернативного, достовірного контенту. У цьому контексті **розвиток критичного мислення та медіаграмотності серед населення набуває особливого значення**, оскільки здатність самостійно аналізувати інформацію, розрізняти факти та фейки є ключовим фактором стійкості суспільства до маніпулятивних впливів [1, 10].

Окрім того, інформаційна війна не обмежується лише сферою комунікації та психологічного впливу. Вона також **тісно пов'язана з політичними, економічними та військовими аспектами конфлікту**. Інформаційні операції можуть використовуватися для підготовки громадської думки до певних політичних рішень або військових дій, для легітимізації агресії в очах міжнародної спільноти, а також для підриву економічної стабільності противника шляхом поширення панічних настроїв та недовіри до фінансової системи. **Таким чином, інформаційна війна є невід'ємною складовою сучасних гібридних конфліктів, що вимагає комплексного підходу до її вивчення та протидії** [6,52].

Успішність інформаційної війни також значною мірою залежить від **темпорального аспекту та здатності оперативно реагувати на зміни в інформаційному просторі**. Швидкість поширення інформації в цифровому

середовищі вимагає від суб'єктів інформаційної боротьби постійного моніторингу інформаційного ландшафту, своєчасного виявлення загроз та оперативного реагування на ворожі інформаційні атаки. **Затримка у спростуванні неправдивої інформації або у просуванні власних наративів може призвести до втрати інформаційної ініціативи та посилення негативного впливу ворожої пропаганди.**

Крім того, слід підкреслити, що **інформаційна війна не є виключно одностороннім процесом впливу.** Цільові аудиторії не є пасивними об'єктами маніпуляції; вони активно інтерпретують інформацію, фільтрують її відповідно до власних переконань та досвіду, а також можуть чинити опір інформаційному впливу. **Ефективні стратегії інформаційної війни повинні враховувати цю активність аудиторії, передбачати можливі реакції та адаптуватися до змін у сприйнятті інформації.** Це вимагає глибокого розуміння культурних, соціальних та психологічних особливостей цільових груп, а також використання різноманітних комунікаційних підходів для досягнення бажаного ефекту.

Варто зазначити, що **етичні аспекти ведення інформаційної війни є предметом постійних дискусій.** Питання про допустимість використання дезінформації, маніпуляції та інших неетичних методів для досягнення політичних цілей залишаються відкритими та потребують ретельного розгляду в контексті міжнародного права та загальнолюдських цінностей. **Збалансований підхід до інформаційної безпеки має поєднувати захист національних інтересів з дотриманням етичних норм та принципів відкритої та достовірної комунікації [10,56].**

1.2. Роль соціальних мереж у сучасних інформаційних конфліктах: еволюція, особливості, вплив

Зі стрімким розвитком інформаційно-комунікаційних технологій та зростанням проникнення інтернету, соціальні мережі трансформувалися з

платформ для особистого спілкування в потужні інструменти соціального та політичного впливу. У контексті сучасних інформаційних конфліктів вони відіграють дедалі вагомішу роль, набуваючи нових функцій та змінюючи традиційні підходи до ведення інформаційної боротьби.

Еволюція ролі соціальних мереж в інформаційних конфліктах пройшла кілька етапів. На початкових стадіях їх використовували переважно для координації дій протестних рухів та поширення альтернативної інформації в обхід традиційних ЗМІ. Згодом, з розширенням аудиторії та впровадженням нових форматів контенту, соціальні мережі стали активніше використовуватися державами та недержавними акторами для проведення пропагандистських кампаній, поширення дезінформації та здійснення психологічного впливу на широкі маси [22,141].

Особливості соціальних мереж, які зумовлюють їхню значущість в інформаційних конфліктах, включають:

- **Висока швидкість поширення інформації:** Миттєвість публікації та репостів дозволяє інформації, незалежно від її достовірності, швидко досягати великої кількості користувачів.
- **Широка аудиторія:** Соціальні мережі об'єднують мільярди користувачів по всьому світу, що робить їх ефективним каналом для охоплення різноманітних цільових груп.
- **Інтерактивність та залученість:** Можливість коментування, лайків, репостів та створення власного контенту сприяє активній участі користувачів у поширенні інформації та формуванні громадської думки.
- **Візуальний характер контенту:** Зростаюча популярність відео- та графічного контенту робить інформацію більш емоційно забарвленою та легшою для сприйняття, що підвищує її впливовість.
- **Алгоритмічна фільтрація контенту:** Алгоритми соціальних мереж визначають, який контент відображається у стрічках користувачів, що

може призводити до формування інформаційних бульбашок та посилення поляризації думок.

- **Анонімність та складність ідентифікації:** Можливість створення анонімних або фейкових профілів ускладнює ідентифікацію джерел дезінформації та відповідальність за поширення неправдивої інформації.

Вплив соціальних мереж на перебіг сучасних інформаційних конфліктів є багатограним та охоплює різні аспекти:

- **Формування громадської думки:** Соціальні мережі стають важливим джерелом новин та інформації для багатьох користувачів, впливаючи на їхні уявлення про події та формування ставлення до конфліктуючих сторін.
- **Мобілізація та координація:** Соціальні мережі використовуються для організації протестів, волонтерських рухів та інших форм колективної дії.
- **Пропаганда та контрпропаганда:** Держави та недержавні актори використовують соціальні мережі для поширення вигідних їм наративів, дискредитації противника та протидії ворожій пропаганді.
- **Психологічний вплив:** Емоційно забарвлений контент, історії очевидців та вірусні меми можуть мати значний вплив на емоційний стан та психологічну стійкість як комбатантів, так і цивільного населення.
- **Фіксація та документування подій:** Соціальні мережі стають платформою для фіксації воєнних злочинів, гуманітарних катастроф та інших важливих подій, що може мати значення для подальшого розслідування та притягнення винних до відповідальності.
- **Інформаційна розвідка:** Аналіз контенту соціальних мереж може надавати цінну інформацію про настрої населення, переміщення військ та інші аспекти конфлікту [21, 76].

Таким чином, соціальні мережі стали невід'ємною складовою сучасних інформаційних конфліктів, суттєво впливаючи на способи поширення інформації, формування громадської думки та перебіг подій. Їхні унікальні

особливості роблять їх потужним інструментом як для деструктивного впливу, так і для протидії йому, що зумовлює необхідність глибокого розуміння їхньої ролі та механізмів функціонування в умовах інформаційної війни.

Подальший розвиток соціальних мереж характеризується зростанням їхньої інтеграції в повсякденне життя значної частини населення планети, що робить їх не лише каналами комунікації, але й важливими платформами для соціалізації, отримання інформації, формування ідентичності та вираження політичних поглядів. Ця всеосяжність зумовлює їхню зростаючу роль у контексті інформаційних конфліктів, оскільки вони стають ключовим полем битви за увагу та свідомість аудиторії [10,57].

Однією з важливих тенденцій є посилення впливу візуального контенту в соціальних мережах. Відео, зображення та меми мають високий потенціал вірусності та емоційного впливу, що активно використовується в інформаційних війнах для поширення пропагандистських меседжів та формування певного емоційного фону. Короткі відеоформати, які набули особливої популярності на платформах, таких як TikTok, дозволяють швидко та лаконічно доносити інформацію до широкої аудиторії, часто обходячи необхідність глибокого аналізу або критичного осмислення.

Іншою важливою особливістю є феномен ехо-камер та інформаційних бульбашок, що формуються в соціальних мережах на основі алгоритмічної фільтрації контенту та особистих уподобань користувачів. Це призводить до того, що люди частіше стикаються з інформацією, яка підтверджує їхні існуючі переконання, та ізолюються від альтернативних точок зору. В умовах інформаційного конфлікту це може посилювати поляризацію суспільства та ускладнювати сприйняття об'єктивної інформації [23].

Крім того, соціальні мережі стали платформою для активної діяльності різноманітних політичних акторів, включаючи державні органи, політичні партії, громадські організації та окремих лідерів думок. Вони використовують соціальні

мережі для комунікації зі своїми прихильниками, мобілізації електорату, поширення політичних ідей та критики опонентів. В умовах інформаційної війни ця політична активність переплітається з пропагандистськими кампаніями та зусиллями з дезінформації.

Нарешті, варто відзначити роль соціальних мереж як платформи для громадянської журналістики та документування подій. Очевидці конфліктів можуть публікувати фотографії, відео та текстові повідомлення про події в режимі реального часу, що може надавати важливу інформацію, яка не завжди потрапляє до традиційних ЗМІ. Однак ця інформація також може бути використана для поширення фейків та маніпуляцій, що вимагає обережного та критичного підходу до її верифікації.

Таким чином, соціальні мережі в сучасних інформаційних конфліктах є складним та багатогранним явищем, що характеризується швидкістю поширення інформації, широкою аудиторією, інтерактивністю, візуальним характером контенту, алгоритмічною фільтрацією та активністю різноманітних політичних акторів. Їхній вплив на формування громадської думки, мобілізацію, пропаганду та документування подій є значним та продовжує зростати, що зумовлює необхідність їхнього ретельного вивчення в контексті інформаційної безпеки [32,252].

Подальша еволюція соціальних мереж у контексті інформаційних конфліктів пов'язана зі зростанням їхньої значущості як інструментів транснаціонального впливу. Інформація, поширена в соціальних мережах, не знає державних кордонів і може миттєво досягати аудиторій у різних країнах світу. Це робить соціальні мережі важливим каналом для проведення інформаційних операцій, спрямованих на міжнародну громадську думку, з метою формування сприятливого іміджу, залучення підтримки або дискредитації противника на міжнародній арені. Транснаціональний характер соціальних мереж також

ускладнює регулювання контенту та боротьбу з дезінформацією, оскільки це вимагає міжнародної співпраці та узгодження правових норм.

Крім того, спостерігається тенденція до інтеграції соціальних мереж з іншими цифровими технологіями, такими як штучний інтелект та великі дані. Алгоритми машинного навчання використовуються для аналізу поведінки користувачів, персоналізації контенту та оптимізації таргетованої реклами, що також може бути застосовано для більш ефективного поширення пропагандистських повідомлень. Здатність штучного інтелекту створювати та поширювати реалістичний, але сфабрикований контент становить нову загрозу для інформаційної безпеки та може бути використана для дезінформаційних кампаній з високим ступенем переконливості.

Важливим аспектом є також розвиток платформ для обміну миттєвими повідомленнями та закритих онлайн-спільнот, які, хоча й не є класичними соціальними мережами, відіграють значну роль у поширенні інформації та координації дій в умовах конфліктів. Зашифровані канали комунікації можуть використовуватися для організації протестів, передачі чутливої інформації та поширення пропаганди в обхід публічних платформ, що ускладнює їхній моніторинг та протидію деструктивному контенту [35,97].

Нарешті, слід зазначити, що роль соціальних мереж у інформаційних конфліктах є динамічною та постійно змінюється. З появою нових платформ, технологій та практик їхнього використання виникають нові виклики та можливості у сфері інформаційної безпеки. Подальші дослідження повинні бути спрямовані на глибоке розуміння цих еволюційних процесів та розробку адекватних стратегій для мінімізації негативного впливу соціальних мереж на суспільство в умовах інформаційної війни.

1.3. Теоретичні підходи до вивчення пропаганди, дезінформації та маніпуляції в цифровому середовищі

Дослідження пропаганди, дезінформації та маніпуляції в цифровому середовищі спирається на різноманітні теоретичні підходи, що походять з комунікативістики, соціальної психології, політології та інших суміжних дисциплін. **Ці теоретичні рамки забезпечують концептуальне розуміння механізмів впливу, особливостей їхньої реалізації в онлайн-середовищі та потенційних наслідків для індивідів і суспільства в цілому.**

Одним з фундаментальних підходів є **теорія переконання**, яка досліджує процеси зміни ставлень та поведінки під впливом комунікації. У контексті цифрового середовища ця теорія допомагає аналізувати, як характеристики пропагандистських повідомлень (наприклад, емоційна забарвленість, авторитетність джерела, повторюваність), особливості аудиторії (наприклад, рівень освіти, попередні установки, потреби) та характеристики каналу комунікації (наприклад, інтерактивність, візуальність) впливають на сприйняття та засвоєння інформації. **Модель ймовірності опрацювання (Elaboration Likelihood Model)** є одним з ключових компонентів цієї теорії, розрізняючи центральний (раціональний) та периферійний (емоційний, евристичний) шляхи переконання, які можуть активуватися залежно від мотивації та здатності аудиторії до критичного осмислення інформації [48].

Іншим важливим теоретичним напрямом є **теорія соціального впливу**, яка розглядає, як думки, почуття та поведінка індивідів змінюються під впливом інших людей. У цифровому середовищі ця теорія допомагає розуміти, як соціальні норми, груповий тиск, авторитет лідерів думок та ефекти наслідування впливають на поширення та сприйняття пропаганди та дезінформації. **Концепція соціального доказу, згідно з якою люди схильні вважати правильним те, що роблять інші, є особливо актуальною в соціальних мережах, де видимість великої кількості лайків, репостів та коментарів може створювати ілюзію підтримки певного твердження, незалежно від його достовірності.**

Для аналізу поширення дезінформації важливе значення має **теорія фреймінгу**, яка досліджує, як спосіб подання інформації впливає на її інтерпретацію та оцінку аудиторією. **Пропагандистські повідомлення часто використовують певні фрейми для акцентування одних аспектів події та замовчування інших, таким чином направляючи сприйняття аудиторії у бажаному напрямку.** У цифровому середовищі фрейми можуть створюватися за допомогою заголовків, візуальних образів, використання певних ключових слів та емоційно забарвленої лексики [45,145].

Вивчення маніпуляції в цифровому середовищі також спирається на **теорію когнітивних упереджень**, яка описує систематичні помилки мислення, що впливають на наші судження та рішення. **Пропагандисти часто використовують ці упередження, такі як упередження підтвердження (тенденція шукати та інтерпретувати інформацію, яка підтверджує наші існуючі переконання) або ефект якоря (надмірна залежність від першої отриманої інформації), для того, щоб зробити свої повідомлення більш переконливими та менш схильними до критичного аналізу** [44, 139].

З розвитком цифрових технологій виникають нові теоретичні підходи, що враховують специфіку онлайн-середовища. **Теорія вірусності** досліджує фактори, що сприяють швидкому та широкому поширенню контенту в соціальних мережах, включаючи емоційну зарядженість, новизну, соціальну значущість та простоту поширення. **Теорія мереж** аналізує структуру соціальних зв'язків та потоки інформації в онлайн-мережах, допомагаючи розуміти, як певні актори або групи можуть відігравати ключову роль у поширенні пропаганди та дезінформації [25,85].

Окрім того, важливим є **критичний підхід до вивчення пропаганди**, який наголошує на владних відносинах та ідеологічних цілях, що лежать в основі пропагандистських кампаній. Цей підхід розглядає пропаганду як інструмент підтримки існуючого соціального порядку або боротьби за його зміну. **У**

цифровому середовищі критичний аналіз допомагає виявляти приховані ідеологічні послання та владні інтереси, що стоять за поширенням певного контенту.

Таким чином, дослідження пропаганди, дезінформації та маніпуляції в цифровому середовищі є міждисциплінарним та спирається на широкий спектр теоретичних підходів, що охоплюють процеси переконання, соціального впливу, фреймінгу, когнітивних упереджень, вірусності та мережевої комунікації. **Застосування цих теоретичних рамок є необхідним для глибокого розуміння механізмів інформаційного впливу в онлайн-середовищі та розробки ефективних стратегій протидії деструктивним інформаційним кампаніям.**

Подальший розвиток теоретичних підходів до вивчення пропаганди, дезінформації та маніпуляції в цифровому середовищі передбачає **врахування етичних аспектів та питань регулювання інформаційного простору.** Зростаюча потужність цифрових технологій у сфері впливу на суспільну думку ставить перед дослідниками та політиками складні етичні дилеми щодо меж допустимого інформаційного впливу, відповідальності за поширення шкідливого контенту та необхідності захисту свободи слова в умовах інформаційної війни [26]. **Теорії медіаетики та інформаційного права стають дедалі важливішими для осмислення нормативних рамок функціонування цифрового інформаційного простору та розробки ефективних механізмів регулювання.**

Особливої уваги потребує дослідження впливу нових форматів контенту та інтерактивних можливостей цифрових платформ на процеси пропаганди та маніпуляції. Гейміфікація, інтерактивні вікторини, персоналізовані рекомендації контенту та використання віртуальної та доповненої реальності відкривають нові шляхи для впливу на емоції, переконання та поведінку користувачів. **Теорії залучення аудиторії та інтерактивної комунікації можуть допомогти зрозуміти, як ці нові формати використовуються для**

посилення впливу пропагандистських повідомлень та формування стійких установок.

Крім того, важливим напрямом досліджень є **вивчення міжкультурних особливостей сприйняття пропаганди та дезінформації в цифровому середовищі.** Культурні цінності, історичний досвід, мовні бар'єри та особливості інформаційного споживання в різних країнах можуть суттєво впливати на ефективність інформаційних кампаній. **Теорії міжкультурної комунікації та крос-культурної психології можуть допомогти розробити більш адаптовані та ефективні стратегії протидії дезінформації з урахуванням культурного контексту цільової аудиторії [24,9].**

Нарешті, подальший розвиток теоретичних підходів вимагає **посилення емпіричних досліджень з використанням кількісних та якісних методів аналізу великих масивів даних з соціальних мереж.** Застосування методів машинного навчання та аналізу соціальних мереж може допомогти виявляти закономірності поширення пропаганди, ідентифікувати ключових акторів та оцінювати вплив інформаційних кампаній на громадську думку. **Поєднання теоретичних розробок з емпіричними дослідженнями є ключем до глибшого розуміння складних процесів інформаційного впливу в цифровому середовищі та розробки науково обґрунтованих стратегій протидії дезінформації та маніпуляції.**

ось приклади застосування згаданих теоретичних підходів до аналізу пропаганди, дезінформації та маніпуляції в цифровому середовищі, особливо в контексті російсько-української інформаційної війни:

1. Теорія переконання та модель ймовірності опрацювання (ELM):

- **Приклад:** Проросійські Telegram-канали часто поширюють емоційно забарвлені відео з "обстрілами" цивільних об'єктів на Донбасі (периферійний шлях), намагаючись викликати гнів та співчуття у своєї аудиторії без надання об'єктивних доказів або контексту. Водночас,

українські медіа можуть публікувати детальні аналітичні матеріали з посиланням на офіційні джерела та експертні думки (центральний шлях), щоб переконати аудиторію в достовірності інформації про російську агресію.

2. Теорія соціального впливу та концепція соціального доказу:

- **Приклад:** Велика кількість ботів та фейкових акаунтів у Twitter (X) можуть масово поширювати певний проросійський хештег або коментар, створюючи ілюзію широкої підтримки певної тези (соціальний доказ). Користувачі, які бачать велику кількість схвальних відгуків, можуть бути більш схильні повірити в цю інформацію, навіть не перевіряючи її достовірність. Українські інформаційні ресурси можуть використовувати свідчення авторитетних міжнародних організацій або відомих осіб для підтвердження фактів російських воєнних злочинів, апелюючи до авторитету.

3. Теорія фреймінгу:

- **Приклад:** Російські ЗМІ часто фреймують війну в Україні як "спеціальну військову операцію" з метою "захисту російськомовного населення" та "денацифікації", таким чином представляючи агресію як вимушений та благородний крок. Українські медіа, навпаки, фреймують війну як неспровоковану агресію Росії, порушення міжнародного права та геноцид українського народу, акцентуючи увагу на жертвах серед цивільного населення та руйнуваннях [28,77].

4. Теорія когнітивних упереджень та упередження підтвердження:

- **Приклад:** Люди, які вже мають негативне ставлення до України, можуть бути більш схильні вірити фейковим новинам про "українських націоналістів" або "звірства ЗСУ" (упередження підтвердження), оскільки ця інформація узгоджується з їхніми попередніми переконаннями. Вони

можуть ігнорувати або відкидати інформацію, яка суперечить їхній точці зору, навіть якщо вона є достовірною.

5. Теорія вірусності:

- **Приклад:** Короткі, емоційно насичені відео в TikTok з "героїчними вчинками" російських солдатів або "стражданнями" проросійськи налаштованих громадян можуть швидко ставати вірусними, охоплюючи велику кількість користувачів завдяки своїй емоційності та простоті поширення. Українські користувачі також використовують вірусні формати (меми, гумористичні відео) для висміювання російської пропаганди та підняття бойового духу.

6. Теорія мереж:

- **Приклад:** Аналіз соціальних мереж може показати існування скоординованих мереж ботів та тролів, які централізовано поширюють певні пропагандистські повідомлення та штучно підвищують їхню видимість. Виявлення ключових вузлів у цих мережах може допомогти у боротьбі з дезінформацією.

7. Критичний підхід:

- **Приклад:** Аналіз проросійських медіа з критичної точки зору може виявити приховані ідеологічні наративи, спрямовані на легітимізацію російського імперіалізму та заперечення української державності. Українські медіа, у свою чергу, можуть аналізуватися на предмет можливих проявів націоналізму або упередженості у висвітленні подій [29, 77].

Ці приклади ілюструють, як різні теоретичні підходи можуть бути застосовані для аналізу складних процесів пропаганди, дезінформації та маніпуляції, що відбуваються в цифровому середовищі в контексті російсько-української інформаційної війни. Розуміння цих теоретичних рамок є важливим

для розробки ефективних стратегій протидії деструктивному інформаційному впливу.

1.4. Специфіка платформи TikTok як інструменту інформаційного впливу: алгоритми, формати контенту, аудиторія

Платформа TikTok, завдяки своїм унікальним характеристикам, вирізняється серед інших соціальних мереж та набуває особливого значення як інструмент інформаційного впливу, зокрема в контексті російсько-української інформаційної війни. **Розуміння специфіки її алгоритмів, форматів контенту та особливостей аудиторії є ключовим для аналізу її ролі у поширенні інформації, пропаганди та дезінформації.**

Однією з визначальних особливостей TikTok є **алгоритм рекомендацій контенту "For You"**. На відміну від інших платформ, де користувачі переважно бачать контент від підписок, алгоритм TikTok персоналізує стрічку на основі складної комбінації факторів, включаючи взаємодію користувача з контентом (лайки, коментарі, поширення, час перегляду), інформацію про контент (звукові доріжки, хештеги, ключові слова) та налаштування пристрою та облікового запису (мовні налаштування, країна). **Цей алгоритм сприяє швидкому поширенню вірусного контенту серед широкої аудиторії, навіть якщо користувач не підписаний на джерело.** Це робить TikTok потенційно потужним інструментом для миттєвого охоплення великої кількості людей інформаційними повідомленнями, незалежно від їхньої попередньої зацікавленості темою [2,84].

Формати контенту TikTok також мають свою специфіку, яка впливає на спосіб сприйняття та поширення інформації. Перевага надається коротким вертикальним відео тривалістю до кількох хвилин, що вимагає від творців контенту лаконічності та яскравості у подачі матеріалу. **Використання музичних треків, звукових ефектів, візуальних трендів та інтерактивних**

елементів (фільтрів, ефектів) є характерною рисою контенту TikTok, що робить його більш динамічним, емоційним та таким, що запам'ятовується. Ці формати можуть бути особливо ефективними для швидкого донесення простих повідомлень, емоційного впливу та вірусного поширення, але можуть обмежувати можливість надання глибокого контексту або складного аналізу.

Аудиторія TikTok має свої особливості, які необхідно враховувати при аналізі інформаційного впливу платформи. Значну частину користувачів складає молодь та підлітки, які є активними споживачами візуального контенту та соціальних трендів. **Ця демографічна група може бути більш сприйнятливою до емоційно забарвленої інформації та менш схильною до критичного аналізу складних політичних питань.** Водночас, аудиторія TikTok постійно розширюється, охоплюючи людей різного віку та соціального статусу, що робить платформу важливим каналом комунікації для широкого спектру акторів [15].

У контексті інформаційної війни ці особливості TikTok можуть бути використані як для поширення пропаганди та дезінформації, так і для протидії їм:

- **Швидке поширення дезінформації:** Алгоритм "For You" може сприяти миттєвому поширенню неправдивої або маніпулятивної інформації серед великої кількості користувачів, перш ніж вона буде виявлена та спростована. Короткі та емоційно забарвлені відео можуть легко вводити в оману та формувати хибні уявлення про події.
- **Вплив на молоду аудиторію:** Молодь, як активна частина аудиторії TikTok, може бути особливо вразливою до пропагандистських наративів, адаптованих під формати та тренди платформи.
- **Використання трендів та вірусних челенджів:** Пропагандистські повідомлення можуть маскуватися під популярні тренди, музичні супроводи або вірусні челенджі, що полегшує їхнє поширення та робить їх менш помітними як свідомий інформаційний вплив.

- **Складність модерації:** Великий обсяг контенту та швидкість його поширення ускладнюють ефективну модерацію та виявлення шкідливого контенту, включаючи дезінформацію та мову ворожнечі.
- **Потенціал для контрпропаганди:** Водночас, українські актори також можуть використовувати TikTok для поширення правдивої інформації про війну, спростування російської пропаганди, залучення міжнародної підтримки та підняття морального духу. Креативні та вірусні формати контенту можуть бути ефективними для донесення українського наративу до широкої аудиторії [11].

Таким чином, TikTok є специфічною платформою з унікальними алгоритмами, форматами контенту та особливостями аудиторії, що робить її важливим інструментом інформаційного впливу в контексті сучасних конфліктів, включаючи російсько-українську інформаційну війну. Розуміння цих особливостей є необхідним для аналізу її ролі та розробки ефективних стратегій протидії дезінформації та просування національних інтересів.

Подальше вивчення специфіки TikTok як інструменту інформаційного впливу передбачає аналіз ролі лідерів думок та інфлюенсерів на платформі. Ці особистості, які мають значну кількість підписників та високий рівень довіри серед своєї аудиторії, можуть бути використані як для поширення як правдивої, так і дезінформаційної інформації. Їхня особиста привабливість та здатність створювати емоційний зв'язок з аудиторією роблять їхні повідомлення особливо впливовими, особливо серед молоді. У контексті інформаційної війни інфлюенсери можуть свідомо або несвідомо ретранслювати пропагандистські наративи, досягаючи значного охоплення аудиторії, яка може бути менш схильною до перевірки достовірності інформації від улюбленого блогера.

Окрім того, важливим аспектом є аналіз використання TikTok для цілеспрямованих інформаційних кампаній. Алгоритми платформи дозволяють досить точно націлювати контент на певні демографічні групи або користувачів

з певними інтересами. Ця можливість може бути використана для поширення пропаганди, адаптованої під конкретні сегменти аудиторії, що підвищує її ефективність. Розуміння механізмів таргетингу в TikTok є важливим для виявлення та протидії таким прихованим інформаційним впливам.

Необхідно також враховувати динамічний характер контенту та трендів на TikTok. Інформація поширюється дуже швидко, і актуальні тренди можуть змінюватися за лічені години або дні. Суб'єктам інформаційної війни необхідно оперативно адаптуватися до цих змін, щоб їхні повідомлення залишалися релевантними та досягали цільової аудиторії. Це вимагає гнучкості у створенні контенту та розуміння поточних трендів на платформі.

Важливим аспектом є також аналіз механізмів модерації та цензури контенту на TikTok, пов'язаного з політичними та військовими конфліктами. Політика платформи щодо такого контенту, її ефективність у виявленні та видаленні шкідливого контенту, а також потенційні випадки політичної цензури є важливими питаннями для дослідження. Прозорість та підзвітність платформи у питаннях модерації є ключовими для забезпечення інформаційної безпеки користувачів [29,71].

Нарешті, подальші дослідження повинні бути спрямовані на оцінку реального впливу контенту TikTok на формування громадської думки та поведінку користувачів у контексті російсько-української інформаційної війни. Це може включати аналіз змін у настроях та поглядах аудиторії після перегляду певного контенту, дослідження впливу вірусних дезінформаційних кампаній та оцінку ефективності контрпропагандистських зусиль на платформі. Комплексні дослідження, що поєднують кількісні та якісні методи, необхідні для отримання більш глибокого розуміння впливу TikTok на інформаційну війну.

ось приклади, що ілюструють подальші аспекти специфіки TikTok як інструменту інформаційного впливу в контексті російсько-української інформаційної війни:

1. Роль лідерів думок та інфлюенсерів:

- **Приклад:** Популярний український TikTok-блогер з мільйонами підписників регулярно публікує відео, в яких розповідає про реальну ситуацію в Україні, спростовує російські фейки та закликає до міжнародної підтримки. Його щирість та емоційність роблять його повідомлення особливо впливовими серед молоді.
- **Контрприклад:** Проросійські Telegram-канали можуть замовляти рекламу у менш відомих TikTok-інфлюенсерів, які за невелику плату ретранслюють пропагандистські тези своїй аудиторії, часто без належної перевірки інформації.

2. Використання TikTok для цілеспрямованих інформаційних кампаній:

- **Приклад:** Аналіз рекламної бібліотеки TikTok може виявити кампанії, націлені на користувачів з певних країн або з певними інтересами (наприклад, історія, політика), які поширюють наративи, що виправдовують російську агресію або дискредитують Україну.
- **Контрприклад:** Українські урядові організації можуть використовувати таргетовану рекламу в TikTok для поширення інформації про гуманітарну допомогу або для залучення іноземних волонтерів, націлюючись на відповідні демографічні групи.

3. Динамічний характер контенту та трендів:

- **Приклад:** Після російського ракетного удару по цивільному об'єкту в Україні, в TikTok швидко поширюється тренд із використанням певної музичної композиції та хештегу, де користувачі діляться фотографіями та відео наслідків трагедії, привертаючи увагу міжнародної спільноти до злочину.
- **Контрприклад:** Російські пропагандисти можуть швидко створювати фейкові відео, використовуючи популярні TikTok-тренди, щоб

звинуватити українську сторону в провокації або інсценуванні події, намагаючись перебити правдиву інформацію.

4. Механізми модерації та цензури контенту:

- **Приклад:** Міжнародні правозахисні організації неодноразово заявляли про недостатню ефективність модерації контенту на TikTok щодо російсько-української війни, вказуючи на випадки поширення відвертої дезінформації та пропаганди насильства, які не були вчасно видалені.
- **Контрприклад:** TikTok може блокувати акаунти, які систематично порушують правила платформи щодо поширення політичного контенту або мови ворожнечі, але ефективність цих блокувань може бути обмеженою через можливість створення нових акаунтів.

5. Оцінка реального впливу контенту TikTok на формування громадської думки:

- **Приклад:** Соціологічні опитування серед молоді в певних країнах можуть показувати кореляцію між часом, проведеним у TikTok за переглядом контенту про війну в Україні, та їхнім ставленням до конфліктуючих сторін. Проте, встановлення причинно-наслідкового зв'язку вимагає більш глибоких досліджень.
- **Приклад:** Аналіз коментарів та реакцій користувачів TikTok на вірусні відео, що містять пропагандистські або контрпропагандистські наративи, може дати уявлення про те, як аудиторія сприймає та інтерпретує цю інформацію [39,17].

Ці приклади демонструють складність та багатогранність впливу TikTok на інформаційну війну. Подальші дослідження повинні комплексно аналізувати ці аспекти для отримання цілісного розуміння ролі цієї платформи у сучасному інформаційному протистоянні.

Проведений аналіз наукової літератури та теоретичних підходів дозволяє констатувати, що інформаційна війна є складним соціально-комунікаційним

феноменом, який передбачає цілеспрямоване використання інформації та комунікаційних технологій для досягнення стратегічних цілей шляхом впливу на свідомість та поведінку цільових аудиторій. Розгляд ролі соціальних мереж у сучасних інформаційних конфліктах виявив їхню еволюцію від платформ для особистого спілкування до потужних інструментів соціального та політичного впливу. А ключові особливості соціальних мереж зумовлюють їхню значущість в інформаційній війні, такі як висока швидкість поширення інформації, широка аудиторія, інтерактивність, візуальний характер контенту та алгоритмічна фільтрація.

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ВИКОРИСТАННЯ ТІКТОК У РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКІЙ ІНФОРМАЦІЙНІЙ ВІЙНІ

2.1. Основні наративи та стратегії проросійської пропаганди в TikTok: аналіз контенту.

Аналіз контенту мережі TikTok виявляє низку основних наративів та стратегій, які використовуються для просування проросійської пропаганди в контексті російсько-української війни. Ці наративи часто є продовженням або адаптацією тезисів, що поширюються іншими каналами комунікації, проте враховують специфіку TikTok з його короткими відео, візуальною складовою та переважно молодого аудиторією [40, 5].

Основні наративи проросійської пропаганди в TikTok включають:

- **"Внутрішній конфлікт"/ "Громадянська війна в Україні":** Цей наратив заперечує зовнішню агресію Росії та представляє війну як внутрішньоукраїнське протистояння між різними регіонами або політичними групами. У TikTok це може проявлятися у відео, що фокусуються на внутрішніх політичних подіях в Україні до 2014 року, наголошують на мовних чи культурних відмінностях між регіонами або представляють російських військових як "миротворців" чи "захисників" російськомовного населення від "українських націоналістів".
- **"Україна – маріонетка Заходу" / "Захід використовує Україну проти Росії":** Цей наратив стверджує, що Україна не є самостійним суб'єктом міжнародних відносин, а перебуває під зовнішнім контролем західних країн, які використовують її як інструмент для ослаблення Росії. У TikTok це може візуалізуватися через сатиричні або критичні відео про західних політиків, демонстрацію західної військової допомоги як "втручання" або зображення України як керованої "ляльки".

- **"Денацифікація" / "Захист від українських націоналістів та екстремістів":** Цей наратив намагається виправдати російське вторгнення необхідністю "очищення" України від "нацистських" елементів та "захисту" російськомовного населення від їхнього "переслідування". У TikTok це може проявлятися у відео, що спекують на символіці українських націоналістичних організацій, поширюють фейкові звинувачення у злочинах, нібито скоєних українськими військовими, або представляють українську владу як "нацистський режим".
- **"Росія – визволитель"/ "Російська армія несе мир та допомогу":** Цей наратив намагається створити позитивний образ російських військових як "визволителів" місцевого населення від "української агресії" або як тих, хто надає гуманітарну допомогу. У TikTok це може проявлятися у відео, що зображують "радісні зустрічі" місцевих жителів з російськими солдатами, роздачу "гуманітарної допомоги" або "відновлення інфраструктури" на окупованих територіях.
- **Дискредитація української влади та армії:** Цей наратив спрямований на підірив довіри до українського політичного та військового керівництва, поширення інформації про "корупцію", "неефективність" або "злочини" українських військових. У TikTok це може проявлятися у коротких відео з нарізками нібито невдалих виступів українських політиків, фейковими "розслідуваннями" про корупцію або сфабрикованими "свідченнями" про жорстоке поводження українських військових з цивільним населенням.

Основні стратегії проросійської пропаганди в TikTok включають:

- **Використання емоційно забарвленого контенту:** Короткі відео з яскравими візуальними образами, емоційною музикою та драматичними історіями мають більший потенціал для вірусного поширення та впливу на емоції глядачів, особливо молоді.

- **Спрощення складних питань:** Складні політичні та історичні контексти спрощуються до примітивних та легко зрозумілих меседжів, що полегшує їхнє засвоєння та поширення.
- **Маніпулювання фактами та контекстом:** Вирвані з контексту цитати, сфабриковані "докази" або перекручені події використовуються для підтвердження пропагандистських наративів.
- **Створення та поширення фейкових новин:** Створення візуально переконливих, але неправдивих відео або зображень, які ілюструють бажані пропагандистські тези.
- **Використання гумору та сатири у спотвореному вигляді:** Створення сатиричних або гумористичних відео, що висміюють Україну, її символіку чи політичних лідерів у негативному ключі.
- **Активне використання хештегів та трендів:** Пропагандистські повідомлення часто супроводжуються популярними хештегами для збільшення їхньої видимості та охоплення ширшої аудиторії, а також можуть бути інкорпоровані у вірусні тренди.
- **Координація зусиль через мережу акаунтів:** Може спостерігатися скоординована діяльність групи акаунтів, які масово поширюють певні пропагандистські повідомлення, коментують та лайкають їх для створення ілюзії підтримки [14].

Аналіз контенту TikTok є важливим для розуміння того, як проросійська пропаганда адаптується до специфіки цієї платформи та які стратегії вона використовує для впливу на свою аудиторію. Це є необхідним кроком для розробки ефективних контрпропагандистських заходів.

Подальший аналіз проросійської пропаганди в TikTok виявляє **тенденцію до використання наративів, що апелюють до історичної пам'яті та ностальгії за радянським минулим**. Відео можуть містити фрагменти радянських фільмів, музику або символіку, які протиставляються сучасній

Україні, представляючи її як "відступ від славного минулого" або "зраду братніх народів". Цей підхід спрямований на створення емоційного зв'язку з певною частиною аудиторії, особливо старшого віку, та підживлення наративу про "єдиний історичний простір".

Окрім того, спостерігається **активне використання контенту, створеного нібито "звичайними громадянами" або "очевидцями" подій.** Короткі відео, зняті на мобільні телефони, з "розповідями" про "звірства" українських військових або "позитивні зміни" на окупованих територіях можуть виглядати більш автентично та викликати більше довіри у частини аудиторії, яка скептично ставиться до офіційних ЗМІ. Проте, часто такі відео є постановочними або містять сфабриковану інформацію.

Важливо відзначити **використання TikTok для поширення наративів, спрямованих на підлив міжнародної підтримки України.** Відео можуть зображувати "втому" західних країн від допомоги Україні, критикувати постачання зброї або демонструвати нібито "нецільове використання" наданих коштів. Метою цих наративів є послаблення міжнародної коаліції на підтримку України та створення враження про безперспективність подальшої допомоги.

Аналіз також показує **використання TikTok для поширення наративів, що мають на меті розколоти українське суспільство зсередини.** Це може включати відео, що спекулюють на соціально-економічних проблемах, розпалюють ворожнечу між різними соціальними групами або поширюють чутки та плітки для створення атмосфери недовіри та хаосу.

Окрему увагу слід приділити **використанню гумору та сатири для просування проросійських наративів.** Короткі гумористичні відео або меми, що висміюють українських політиків, армію чи символіку, можуть мати значний вірусний потенціал та формувати негативне ставлення до України у легкій та ненав'язливій формі [42].

Нарешті, аналіз контенту виявляє **адаптацію проросійських наративів до різних мов та культурних контекстів**. Повідомлення можуть перекладатися на різні мови та враховувати специфіку аудиторії в різних країнах, намагаючись знайти точки дотику та викликати співчуття або розуміння російської позиції.

Таким чином, проросійська пропаганда в TikTok використовує широкий спектр наративів та стратегій, адаптованих до специфіки платформи та її аудиторії. Ретельний аналіз цих підходів є необхідним для розуміння механізмів інформаційного впливу та розробки ефективних контрзаходів [41,63].

Аналізуючи використання TikTok як інструменту проросійської пропаганди, можна виділити певні **переваги** для пропагандистів, які вони отримують завдяки специфіці платформи, а також **недоліки** або складнощі, з якими вони стикаються:

Переваги TikTok для проросійської пропаганди:

- **Висока вірусність та швидке поширення:** Алгоритм "For You" сприяє швидкому охопленню великої кількості користувачів, навіть тих, хто не підписаний на пропагандистські акаунти. Емоційно забарвлений та візуально привабливий контент має високий потенціал вірусності.
- **Охоплення молоді аудиторії:** Значна частина користувачів TikTok – молодь, яка може бути менш обізнана з історичним контекстом конфлікту та більш сприйнятлива до емоційного впливу та спрощених наративів.
- **Неформальний та розважальний формат:** Пропагандистські повідомлення, замасковані під розважальний контент, гумор або тренди, можуть сприйматися менш критично та легше запам'ятовуватися.
- **Можливість створення ілюзії масової підтримки:** Активне використання ботів та скоординованих мереж акаунтів може створювати враження широкої підтримки певних проросійських ідей.

- **Складність модерації:** Великий обсяг контенту та швидкість його генерації ускладнюють ефективне виявлення та видалення пропагандистських матеріалів.
- **Анонімність та складність відстеження джерел:** Відносна легкість створення анонімних акаунтів ускладнює ідентифікацію та блокування організаторів пропагандистських кампаній.
- **Адаптивність до трендів:** Можливість швидкої адаптації пропагандистських наративів під актуальні тренди та формати TikTok дозволяє їм залишатися релевантними та привертати увагу.

Недоліки TikTok для проросійської пропаганди:

- **Обмеженість форматів для складних наративів:** Короткі відео формату TikTok можуть ускладнювати донесення розгорнутих аргументів або надання глибокого контексту, що може бути необхідним для переконання більш критично налаштованої аудиторії.
- **Висока ймовірність викриття фейків:** Швидке поширення контенту також означає, що фейкові новини та маніпуляції можуть бути швидко виявлені та спростовані іншими користувачами або фактчекінговими організаціями.
- **Активна протидія з боку українських користувачів:** Українські користувачі та активісти активно використовують TikTok для поширення правдивої інформації, спростування російської пропаганди та висміювання ворожих наративів.
- **Потенційні блокування та санкції:** Платформа TikTok може вживати заходів щодо блокування акаунтів, які порушують її правила щодо поширення політичного контенту або дезінформації, хоча ефективність цих заходів є дискусійною.

- **Специфічна аудиторія:** Орієнтованість на молодь може обмежувати охоплення старших вікових груп, які також є важливими цілями інформаційного впливу.
- **Залежність від алгоритмів:** Алгоритми TikTok є динамічними та можуть змінюватися, що може ускладнювати прогнозування охоплення та ефективності пропагандистських кампаній.
- **Ризик негативної реакції аудиторії:** Занадто агресивна або очевидна пропаганда може викликати негативну реакцію користувачів, призвести до відписок та поширення критики [43, 329].

Таким чином, TikTok надає проросійським пропагандистам низку значних переваг, пов'язаних з вірусністю, охопленням молоді та особливостями форматів. Водночас, існують і певні недоліки та складнощі, пов'язані з обмеженістю форматів, ризиком викриття та активною протидією з боку українського інформаційного простору. Ефективність проросійської пропаганди на TikTok залежить від здатності пропагандистів максимально використовувати переваги платформи, мінімізуючи при цьому її недоліки.

2.2. Характерні риси та цілі українського інформаційного контрнарративу в TikTok

Український інформаційний контрнарратив у TikTok є складною та багатогранною відповіддю на російську агресію та пропаганду. Він формується зусиллями державних органів, громадських організацій, медіа, блогерів та звичайних користувачів, які об'єднуються для протидії дезінформації, поширення правдивої інформації про війну та мобілізації підтримки України [4,114].

Основні цілі українського інформаційного контрнарративу в TikTok включають:

- **Спростування російської пропаганди та дезінформації:** Одна з головних цілей полягає у виявленні та спростуванні ключових проросійських наративів, таких як "внутрішній конфлікт", "денацифікація" або "маріонетковість України". Це здійснюється шляхом надання фактичних доказів, контекстуалізації подій та викриття фейків.
- **Донесення правдивої інформації про війну:** Український контрнарратив прагне інформувати світову спільноту про реальний стан справ в Україні, включаючи наслідки російської агресії, воєнні злочини, героїзм українського народу та потреби країни у допомозі.
- **Формування та зміцнення національної ідентичності та патріотизму:** TikTok використовується для поширення символіки, культурних цінностей, історичних фактів та історій героїв, що сприяють консолідації українського суспільства та піднесенню національного духу.
- **Залучення міжнародної підтримки:** Український контент у TikTok спрямований на міжнародну аудиторію з метою отримання політичної, економічної та гуманітарної допомоги. Це включає звернення до іноземних урядів, міжнародних організацій та звичайних громадян.
- **Підтримання бойового духу українців:** Контент, спрямований на внутрішню аудиторію, має на меті підтримувати моральний стан суспільства, вселяти віру в перемогу та демонструвати стійкість українського народу.
- **Фіксація та документування російських злочинів:** TikTok використовується як платформа для документування наслідків російської агресії, воєнних злочинів та порушень прав людини, що може бути використано для майбутнього правосуддя [16, 225].

Характерні риси українського інформаційного контрнарративу в TikTok:

- **Емоційність та щирість:** Багато контенту відзначається високим рівнем емоційності, відображаючи особисті переживання, біль втрат, гнів на агресора та віру в майбутнє. Щирість та автентичність часто є ключовими факторами залучення аудиторії.
- **Візуальність та креативність:** Українські користувачі активно використовують візуальні можливості TikTok, створюючи короткі, динамічні відео з використанням музики, ефектів, графіки та анімації. Креативність у подачі інформації допомагає привернути увагу та зробити повідомлення більш запам'ятовуваними.
- **Використання гумору та сатири:** Попри трагічність ситуації, українці часто використовують гумор та сатиру для висміювання російської пропаганди, підняття настрою та демонстрації незламності духу.
- **Активне залучення лідерів думок та інфлюенсерів:** Популярні українські блогери та лідери думок відіграють важливу роль у поширенні правдивої інформації та спростуванні фейків серед своєї аудиторії.
- **Багатомовність:** Контент часто створюється не лише українською, але й англійською та іншими мовами для охоплення міжнародної аудиторії.
- **Використання трендів та челенджів:** Українські користувачі активно використовують популярні TikTok-тренди та створюють власні челенджі для поширення важливих меседжів та залучення ширшої аудиторії.
- **Співпраця та координація:** Спостерігається певна координація зусиль між державними органами, громадськими організаціями та окремими користувачами у поширенні ключових наративів та протидії ворожій пропаганді.
- **Акцент на людських історіях:** Розповіді звичайних українців, які постраждали від війни, історії героїзму військових та волонтерів мають великий емоційний вплив та допомагають донести людський вимір конфлікту [54, 86].

Український інформаційний контрнарратив у TikTok є важливим елементом боротьби з російською агресією в інформаційному просторі. Його характерні риси та цілеспрямованість демонструють активну позицію українського суспільства у протидії пропаганді та прагнення донести правду про війну до світової спільноти.

Подальший розвиток українського інформаційного контрнарративу в TikTok характеризується **зростаючою професіоналізацією контенту**. Якщо на початкових етапах значна частина контенту створювалася аматорськими засобами, то з часом з'являється все більше якісно змонтованих відео з професійною графікою, субтитрами та перекладом на різні мови. Це підвищує сприйняття контенту та його ефективність для міжнародної аудиторії.

Важливою тенденцією є **активне використання інтерактивних форматів TikTok**, таких як запитання-відповіді, дуети та стікери для залучення аудиторії до діалогу та спростування фейків у інтерактивний спосіб. Користувачі можуть ставити запитання щодо ситуації в Україні, а українські блогери чи офіційні особи можуть надавати роз'яснення та спростовувати неправдиву інформацію у форматі коротких відеовідповідей.

Український контрнарратив також **активно використовує візуальні символи та культурні коди**, зрозумілі як українцям, так і міжнародній аудиторії [3,145]. Це можуть бути елементи національної символіки, відомі культурні меми або історичні образи, які використовуються для підкреслення ідентичності, стійкості та боротьби українського народу.

Особливу увагу приділяється **створенню контенту, адаптованого до різних культурних контекстів**. Звернення до міжнародної аудиторії часто враховують специфіку сприйняття інформації в різних країнах, використовуючи зрозумілі аналогії та аргументи, що резонують з місцевими цінностями.

Крім того, спостерігається **розвиток співпраці між українськими TikTok-активістами та представниками міжнародної спільноти**. Іноземні

блогери, журналісти та громадські діячі долучаються до поширення правдивої інформації про Україну на своїх каналах, що сприяє розширенню охоплення та підвищенню довіри до українського наративу.

Важливим елементом українського контрнарративу є **акцент на людських історіях та свідченнях жертв російської агресії**. Персональні розповіді людей, які пережили окупацію, втратили близьких або були змушені покинути свої домівки, мають потужний емоційний вплив та руйнують російські пропагандистські міфи про "визвольну місію".

Нарешті, український інформаційний контрнарратив у TikTok постійно **еволюціонує та адаптується до нових викликів та змін у інформаційному просторі**. Відстеження російських пропагандистських тенденцій та оперативне реагування на них шляхом створення релевантного та переконливого контенту є ключовим для підтримки ефективності контрнарративу [13,99].

Ось декілька прикладів українського інформаційного контрнарративу в TikTok:

1. **Спростування фейків про "біологічні лабораторії"**: Українські фактчекінгові організації та блогери створюють короткі відео, в яких наводять докази відсутності біологічної зброї в Україні, посилаються на офіційні заяви міжнародних організацій та спростовують маніпулятивні твердження російської пропаганди, використовуючи зрозумілу графіку та логічні аргументи.
2. **Донесення правди про руйнування Маріуполя**: Звичайні мешканці Маріуполя, яким вдалося виїхати, публікують емоційні відео зі зруйнованими будинками, розповідають про загиблих та жахіття окупації, руйнуючи російський наратив про "звільнення" міста. Ці відео часто супроводжуються англійськими субтитрами для міжнародної аудиторії.
3. **Формування національної ідентичності через культурні тренди**: Українські користувачі запускають челенджі з використанням української

музики, національного одягу або символіки, демонструючи красу та унікальність української культури у протигагу російським спробам її нівелювати.

4. **Залучення міжнародної підтримки через звернення до інфлюенсерів:** Українські активісти коментують відео відомих західних блогерів, закликаючи їх висвітлювати правду про війну в Україні та підтримувати український народ. Деякі західні інфлюенсери у відповідь створюють власний контент на підтримку України.
5. **Підтримання бойового духу через гумористичні відео:** Українські військові та цивільні створюють короткі гумористичні відео, висміюючи російських окупантів, їхню техніку або пропаганду. Ці відео піднімають настрій та демонструють незламність українського духу.
6. **Фіксація воєнних злочинів через свідчення очевидців:** Українці публікують відео зі свідченнями про російські обстріли цивільних об'єктів, руйнування інфраструктури та інші воєнні злочини, часто з геолокацією та датою, що може бути використано для майбутніх розслідувань.
7. **Багатомовні пояснення історичного контексту:** Українські історики та блогери створюють короткі відео англійською та іншими мовами, пояснюючи історичні передумови російсько-українського конфлікту, спростовуючи російські імперські наративи та наголошуючи на праві України на незалежність.
8. **Інтерактивні сесії "питання-відповідь":** Українські військові, волонтери або представники влади проводять прямі ефіри або публікують відео у форматі "питання-відповідь", де відповідають на запитання користувачів з усього світу щодо ситуації в Україні, розвіюючи міфи та надаючи достовірну інформацію [27,85].

Ці приклади демонструють різноманітність підходів та креативність українського інформаційного контрнарративу в TikTok, спрямованого на

протидію російській пропаганді та донесення правди про війну до широкої аудиторії.

2.3. Порівняльний аналіз методів поширення інформації та залучення аудиторії з боку Росії та України в TikTok

Аналіз методів поширення інформації та залучення аудиторії в TikTok з боку Росії та України виявляє як схожі, так і відмінні підходи, зумовлені їхніми цілями, ресурсами та особливостями національних інформаційних стратегій.

Аналізуючи методи поширення інформації та залучення аудиторії в TikTok з боку Росії та України, виявляємо певні спільні риси, такі як активне використання візуально привабливого контенту, застосування тематичних та вірусних хештегів, залучення лідерів думок та інфлюенсерів, апеляція до емоцій та адаптація контенту до специфічних форматів платформи. Проте існують і суттєві відмінності в їхніх підходах. Російська сторона часто робить ставку на масове поширення дезінформації та пропаганди через скоординовані мережі акаунтів, включаючи ботів та тролів, що дозволяє швидко охоплювати велику кількість користувачів та створювати ілюзію масової підтримки певних наративів. Проросійський контент може бути більш агресивним та маніпулятивним, використовуючи фейкові новини, вирвані з контексту факти та емоційно заряджені образи для дискредитації України та виправдання агресії. Часто простежується фокус на спрощенні складних питань та апеляцію до історичних міфів або ностальгії [31,89].

Натомість, українська сторона у своїй інформаційній кампанії в TikTok значною мірою покладається на щирість та емоційність контенту, створеного звичайними громадянами, очевидцями подій та волонтерами. Акцент робиться на документуванні реальних наслідків російської агресії, людських історіях та героїзмі українського народу. Український контрнатив часто є більш

креативним та використовує гумор, сатиру та культурні символи для висміювання російської пропаганди та підняття бойового духу [38, 286]. Важливу роль відіграє залучення відомих українських інфлюенсерів та співпраця з міжнародними блогерами для донесення правдивої інформації до світової аудиторії. Український контент часто є багатомовним, адаптованим для різних культурних контекстів, та спрямований на мобілізацію міжнародної підтримки. У той час як російська пропаганда може використовувати більш централізовані та скоординовані методи, український контрнарратив часто є більш децентралізованим та органічним, формуючись зусиллями великої кількості користувачів, об'єднаних спільною метою протидії агресору в інформаційному просторі.

Ще однією важливою відмінністю є підходи до використання трендів та челенджів. Проросійська пропаганда може намагатися використовувати популярні тренди для впровадження своїх наративів у розважальний контент, часто маскуючи дезінформацію під гумор або провокацію. Українська ж сторона використовує тренди та челенджі для поширення важливих меседжів, привернення уваги до конкретних проблем (наприклад, воєнних злочинів), мобілізації підтримки та об'єднання користувачів навколо спільних цінностей та ідей. Українські ініціативи часто мають на меті підвищення обізнаності та заохочення до дій, наприклад, до поширення правдивої інформації або надання гуманітарної допомоги [46, 467].

Також відрізняються стратегії взаємодії з аудиторією. Проросійські акаунти можуть вдаватися до агресивних коментарів, тролінгу та розпалювання ворожнечі щодо користувачів, які висловлюють протилежну точку зору. Українські ж користувачі та блогери частіше прагнуть до діалогу, надання аргументованих відповідей та створення позитивної атмосфери для обговорення. Вони активно використовують інтерактивні формати, такі як запитання-відповіді

та прямі ефіри, для безпосередньої комунікації з аудиторією та розвіювання міфів.

Нарешті, слід зазначити різницю у рівні підтримки з боку офіційних структур. Російська пропаганда, ймовірно, має значну фінансову та організаційну підтримку з боку державних та провладних структур, що дозволяє їй використовувати більш скоординовані та масштабні кампанії. Український контрнарратив значною мірою є результатом ініціативи громадянського суспільства, волонтерів та окремих медійних діячів, хоча останнім часом спостерігається зростання активності державних інформаційних структур у цифровому просторі.

Таким чином, хоча і Росія, і Україна використовують схожі технічні інструменти для поширення інформації в TikTok, їхні стратегії, наративи, цілі та підходи до залучення аудиторії суттєво різняться, відображаючи їхні протилежні позиції у конфлікті та різні цінності, які вони прагнуть донести до світової спільноти.

Важливим аспектом порівняльного аналізу є також **різниця в рівні довіри до джерел інформації**. Проросійські джерела часто стикаються з недовірою з боку міжнародної спільноти та значної частини української аудиторії через їхню історію поширення дезінформації. Тому вони можуть намагатися маскувати свої повідомлення під виглядом незалежних експертів, "голосів з місць" або використовувати анонімні канали. Українські ж джерела, особливо офіційні та верифіковані медіа, як правило, мають вищий рівень довіри, особливо коли надають підтверджені факти та посиляються на авторитетні джерела [8,71].

Також варто відзначити **різницю в тональності контенту**. Проросійська пропаганда часто використовує агресивну, ворожу риторичку, мову ненависті та залякування щодо України та її прихильників. Український контрнарратив, хоча й відображає біль та гнів, частіше апелює до співчуття, солідарності та

міжнародної підтримки, підкреслюючи гуманітарні аспекти конфлікту та цінність людського життя.

Нарешті, слід згадати про **різний рівень медіаграмотності аудиторії**, на яку спрямований контент. Російська пропаганда може розраховувати на нижчий рівень критичного мислення у певних сегментах аудиторії, особливо за межами України, де обізнаність про контекст конфлікту може бути обмеженою [5,138]. Український контрнарратив, навпаки, часто спрямований на більш свідому аудиторію, яка здатна аналізувати інформацію та розрізняти фейки.

У підсумку, порівняльний аналіз методів поширення інформації та залучення аудиторії в TikTok з боку Росії та України виявляє асиметричність підходів, зумовлену їхніми цілями, ресурсами, рівнем довіри та особливостями національних інформаційних стратегій. Росія часто використовує масовані, скоординовані та маніпулятивні методи, тоді як Україна робить ставку на щирість, креативність, документування правди та мобілізацію міжнародної підтримки.

2.4. Проблеми цензури та модерації контенту, пов'язаного з війною, на платформі TikTok: кейси та наслідки

Платформа TikTok зіткнулася зі значними проблемами у сфері цензури та модерації контенту, пов'язаного з російсько-українською війною. Специфіка платформи, що характеризується великим обсягом коротких відео, швидким поширенням інформації та переважно молодого аудиторією, створює унікальні виклики для ефективної модерації контенту, який часто є емоційно забарвленим, містить чутливу інформацію або потенційно може бути дезінформаційним.

Однією з ключових проблем є **забезпечення балансу між свободою вираження поглядів та необхідністю запобігання поширенню шкідливого контенту**, такого як пропаганда насильства, мова ненависті, дезінформація та

контент, що заперечує воєнні злочини [14, 98]. Політика TikTok щодо контенту, пов'язаного з війною, є складною та часто зазнає критики як з боку тих, хто вважає її надмірно цензурною, так і з боку тих, хто вказує на недостатню ефективність у боротьбі з пропагандою.

Кейси цензури та модерації контенту, пов'язаного з війною, на TikTok включають:

- **Блокування та видалення контенту:** Платформа неодноразово блокувала акаунти та видаляла відео, пов'язані з війною в Україні, як проросійської, так і проукраїнської спрямованості. Причини таких дій часто залишаються непрозорими для користувачів, що викликає звинувачення у політичній цензурі.
- **Обмеження видимості контенту:** За повідомленнями користувачів, контент, що висвітлює певні аспекти війни, може мати обмежену видимість або не потрапляти до рекомендацій, що може розцінюватися як прихована цензура.
- **Непослідовність у застосуванні правил:** Спостерігаються випадки, коли схожий контент модерується по-різному, що свідчить про можливу непослідовність у застосуванні правил модерації або залежність від регіональних політик.
- **Вплив державних вимог:** TikTok, як компанія, що має зв'язки з Китаєм, може піддаватися впливу державних вимог щодо цензури певного контенту, хоча платформа заперечує політичну цензуру.
- **Проблема автоматизованої модерації:** Використання автоматизованих систем для виявлення шкідливого контенту може призводити до помилкових блокувань або видалень, особливо коли йдеться про складний контекст війни та різноманіття точок зору.
- **Реакція на "фейкові новини" та пропаганду:** TikTok заявляє про боротьбу з дезінформацією, проте ефективність цих зусиль є предметом

дискусій. Критики вказують на те, що пропагандистський контент, особливо проросійської спрямованості, все ще широко поширюється на платформі.

- **Обмеження для російських користувачів:** Після повномасштабного вторгнення Росії в Україну TikTok оголосив про призупинення нових завантажень контенту з Росії, що призвело до створення фактично ізольованого російськомовного сегменту платформи з власними інформаційними потоками.

Наслідки проблем цензури та модерації контенту, пов'язаного з війною, на TikTok:

- **Обмеження доступу до різноманітної інформації:** Надмірна або непрозора цензура може призвести до того, що користувачі не отримують повну картину подій та позбавляються можливості ознайомитися з різними точками зору.
- **Поширення дезінформації внаслідок неефективної модерації:** Недостатня боротьба з пропагандою може сприяти поширенню неправдивої інформації, яка впливає на громадську думку та підживлює конфлікт.
- **Втрата довіри до платформи:** Непослідовна або політично вмотивована цензура може підірвати довіру користувачів до TikTok як нейтрального майданчика для обміну інформацією.
- **Створення "інформаційних бульбашок":** Алгоритми платформи, у поєднанні з цензурою певного контенту, можуть призводити до того, що користувачі бачать лише ту інформацію, яка відповідає їхнім попереднім переконанням, посилюючи поляризацію [17,59].
- **Вплив на емоційний стан користувачів:** Неконтрольоване поширення травмуючого контенту, пов'язаного з війною, може мати негативний вплив на психічне здоров'я користувачів, особливо молоді [19, 183].

- **Ризик використання платформи для пропаганди ненависті та насильства:** Неефективна модерація може дозволити використовувати TikTok для поширення мови ворожнечі та закликів до насильства, пов'язаних з війною.

Проблеми цензури та модерації контенту, пов'язаного з війною в Україні, на платформі TikTok є складними та багатограними, вимагають подальшого дослідження та пошуку ефективних рішень для забезпечення балансу між свободою вираження поглядів та необхідністю захисту користувачів від шкідливої інформації.

Подальше ускладнення проблем цензури та модерації контенту, пов'язаного з війною, на TikTok полягає у **відсутності універсальних міжнародних стандартів щодо визначення того, що є прийнятним, а що є шкідливим контентом у контексті збройного конфлікту**. Різні країни та культури можуть мати відмінні погляди на свободу слова, пропаганду та допустимість певних висловлювань. Це створює додаткові труднощі для глобальної платформи, такої як TikTok, у розробці та застосуванні єдиних правил модерації [20].

Крім того, **контекст є надзвичайно важливим при оцінці контенту, пов'язаного з війною**. Відео, яке в одному контексті може бути розцінене як документування воєнного злочину, в іншому може бути сприйняте як пропаганда ненависті. Автоматизованим системам та навіть модераторам-людям часто складно розрізнити нюанси контексту, що призводить до помилкових рішень щодо видалення або блокування контенту.

Проблема верифікації контенту в режимі реального часу також є значною. Під час активних бойових дій на TikTok з'являється величезна кількість відео та фотографій, достовірність яких складно оперативно перевірити. Це створює ризик поширення неправдивої або маніпулятивної інформації, яка може вводити в оману користувачів.

Психологічний тиск на модераторів є ще одним важливим аспектом проблеми. Модераторам TikTok доводиться переглядати велику кількість травмуючого контенту, пов'язаного з війною, що може мати негативний вплив на їхнє психічне здоров'я. Забезпечення належної підтримки та навчання для модераторів, які працюють з таким контентом, є важливим, але часто недостатньо реалізованим.

Наслідки неефективної цензури та модерації контенту, пов'язаного з війною, на TikTok мають не лише інформаційний, але й **реальний вплив на життя людей**. Поширення дезінформації може призводити до неправильних рішень, паніки та підриву довіри до офіційних джерел інформації. Пропаганда ненависті може розпалювати ворожнечу та сприяти ескалації конфлікту [33,189]. Недостатнє видалення контенту, що заперечує воєнні злочини, може завдавати болю жертвам та їхнім родинам.

У світлі цих проблем, пошук ефективних та збалансованих підходів до цензури та модерації контенту, пов'язаного з війною, на платформах, подібних до TikTok, залишається нагальною потребою, що вимагає спільних зусиль з боку технологічних компаній, урядів, міжнародних організацій та громадянського суспільства.

Одним із потенційних шляхів покращення ситуації є **підвищення прозорості політики модерації TikTok щодо контенту, пов'язаного з війною**. Чітке та зрозуміле формулювання правил, пояснення причин видалення або блокування контенту, а також надання користувачам ефективних механізмів оскарження можуть сприяти підвищенню довіри до платформи та зменшенню звинувачень у свавіллі або політичній цензурі.

Іншим важливим напрямком є **посилення співпраці з незалежними фактчекінговими організаціями та експертами з міжнародного гуманітарного права та конфліктології**. Залучення кваліфікованих фахівців може допомогти у більш точному визначенні дезінформації, пропаганди

ненависті та контенту, що порушує міжнародні норми, а також у розробці більш ефективних стратегій модерації [33, 190].

Інвестиції в розвиток технологій штучного інтелекту для виявлення шкідливого контенту також можуть відіграти важливу роль. Однак необхідно враховувати обмеження таких систем у розумінні контексту та нюансів мови, а також забезпечити нагляд людини за процесом модерації для запобігання помилковим рішенням.

Підвищення медіаграмотності користувачів є довгостроковою, але надзвичайно важливою стратегією. Надання користувачам знань та навичок критичного мислення, розпізнавання дезінформації та перевірки джерел інформації може значно зменшити вразливість до пропаганди та маніпуляцій.

Нарешті, **міжнародна співпраця та діалог між технологічними платформами, урядами та міжнародними організаціями** є необхідними для розробки спільних підходів та стандартів у сфері модерації контенту, пов'язаного з конфліктами. Обмін досвідом та найкращими практиками може сприяти створенню більш ефективної та гуманної системи модерації, яка б враховувала різні точки зору та захищала права всіх користувачів [34].

У підсумку, проблеми цензури та модерації контенту, пов'язаного з війною на TikTok, є складним викликом, який вимагає комплексного підходу, що поєднує технологічні рішення, експертну оцінку, підвищення прозорості та медіаграмотності, а також міжнародну співпрацю. Ефективне вирішення цих проблем є критично важливим для забезпечення інформаційної безпеки користувачів та запобігання використанню платформи для поширення ненависті, дезінформації та пропаганди насильства в умовах збройного конфлікту.

Отже, проведений контент-аналіз дозволив виявити основні наративи та стратегії, що застосовуються як проросійською, так і проукраїнською сторонами для поширення інформації та залучення аудиторії на платформі.

Аналіз проросійської пропаганди виявив ключові наративи, спрямовані на виправдання агресії, дискредитацію України та підлив її міжнародної підтримки. Стратегії включають використання емоційно забарвленого контенту, спрощення складних питань, маніпулювання фактами, поширення фейкових новин, використання гумору у спотвореному вигляді та активне застосування хештегів і трендів. Перевагами TikTok для проросійських пропагандистів є висока вірусність, охоплення молодшої аудиторії та складність модерації, тоді як недоліками є обмеженість форматів для складних наративів та ризик викриття фейків.

Дослідження українського інформаційного контрнарративу виявило його спрямованість на спростування російської пропаганди, донесення правдивої інформації про війну, формування національної ідентичності, залучення міжнародної підтримки та підтримання бойового духу. Характерними рисами є емоційність, щирість, візуальність, креативність, використання гумору та активне залучення лідерів думок.

Порівняльний аналіз методів поширення інформації виявив як спільні підходи (використання візуального контенту, хештегів, інфлюенсерів, емоцій), так і суттєві відмінності. Росія часто робить ставку на масове поширення дезінформації через скоординовані мережі, тоді як Україна більше покладається на щирість, креативність та документування правди.

Відтак TikTok є важливим майданчиком інформаційної війни між Росією та Україною. **Платформа використовується обома сторонами для просування своїх наративів та впливу на громадську думку, проте їхні методи та цілі суттєво різняться.** Проблеми цензури та модерації створюють додаткові виклики для забезпечення інформаційної безпеки та об'єктивного висвітлення конфлікту на платформі. Отримані результати є важливими для розуміння динаміки інформаційного протистояння в цифровому середовищі та розробки стратегій ефективної протидії дезінформації.

РОЗДІЛ 3. ВПЛИВ КОНТЕНТУ ТІКТОК НА ГРОМАДСЬКУ ДУМКУ ТА ШЛЯХИ ПРОТИДІЇ ДЕЗІНФОРМАЦІЇ

3.1. Аналіз впливу TikTok-контенту на формування уявлень про російсько-українську війну серед різних груп користувачів.

Аналіз впливу контенту TikTok на формування уявлень про російсько-українську війну є складним завданням, оскільки сприйняття інформації залежить від багатьох факторів, включаючи демографічні характеристики користувачів, їхні попередні знання та переконання, рівень медіаграмотності та алгоритмічні особливості платформи. Однак можна виокремити певні тенденції та потенційні механізми впливу на різні групи користувачів.

Вплив на молоду аудиторію: Значна частина аудиторії TikTok – це молодь та підлітки, які часто отримують інформацію про світ саме з соціальних мереж [44,139]. Короткі, візуально насичені відео можуть швидко формувати їхні первинні уявлення про війну. Емоційно забарвлений контент, особисті історії однолітків або лідерів думок, а також вірусні тренди, пов'язані з війною, можуть мати значний вплив на їхнє сприйняття подій, формування емпатії або, навпаки, десенсибілізації до насильства. Спрощені наративи та відсутність глибокого контексту в багатьох TikTok-відео можуть призводити до формування поверхових або викривлених уявлень про причини та наслідки конфлікту.

Вплив на міжнародну аудиторію: Для користувачів за межами України та Росії TikTok може бути одним з основних джерел інформації про війну. Вірусні відео, що демонструють наслідки агресії, гуманітарну катастрофу або героїзм українського народу, можуть викликати співчуття та сприяти формуванню позитивного іміджу України та негативного – Росії. Водночас, проросійська пропаганда, адаптована під міжнародні тренди та мови, може намагатися посіяти сумніви щодо достовірності української інформації або виправдати дії Росії.

Сприйняття залежить від рівня медіаграмотності, попередніх політичних поглядів та алгоритмічної бульбашки, в якій перебуває користувач.

Вплив на російськомовну аудиторію за межами Росії: Ця група користувачів може бути особливо вразливою до проросійської пропаганди, яка апелює до спільної мови, культурних зв'язків або ностальгії за минулим. Водночас, вони також можуть бути відкриті до альтернативних точок зору та українського контрнарративу, особливо якщо він подається емоційно та щиро, розповідаючи про реальні страждання людей.

Вплив на користувачів з різним рівнем медіаграмотності: Користувачі з низьким рівнем медіаграмотності можуть бути більш схильними довіряти будь-якому яскравому та емоційному контенту, незалежно від його достовірності [49]. Вони можуть легше потрапляти під вплив дезінформації та пропаганди. Користувачі з високим рівнем медіаграмотності більш критично оцінюють інформацію, перевіряють джерела та менш схильні до маніпуляцій.

Вплив алгоритмічних бульбашок: Алгоритми TikTok, що персоналізують стрічку "For You", можуть призводити до того, що користувачі бачать переважно контент, який підтверджує їхні існуючі погляди. Це може посилювати поляризацію думок та ускладнювати сприйняття альтернативних точок зору на війну.

Для оцінки реального впливу TikTok-контенту на формування уявлень про війну необхідні комплексні дослідження, що поєднують кількісні методи (опитування, аналіз великих даних) та якісні методи (фокус-групи, глибинні інтерв'ю) з представниками різних груп користувачів. Важливо також враховувати довгостроковий вплив систематичного споживання певного типу контенту та його взаємодію з інформацією з інших джерел.

Подальше дослідження впливу TikTok-контенту на формування уявлень про російсько-українську війну вимагає врахування **ролі емоційного забарвлення контенту**. TikTok є платформою, де емоції відіграють ключову

роль у залученні аудиторії та поширенні відео. Контент, що викликає сильні емоції – страх, гнів, співчуття, радість – має більший потенціал стати вірусним та вплинути на емоційний стан глядачів, а через це – на їхні уявлення та ставлення до подій війни. Проросійська пропаганда може використовувати емоційно заряджений контент для деморалізації українців та їхніх союзників, а також для виправдання агресії в очах власної аудиторії. Український контрнарратив також активно використовує емоційні звернення для мобілізації підтримки та демонстрації людського виміру трагедії.

Важливим аспектом є **вплив особистих історій та свідчень очевидців**. Короткі відео, в яких звичайні українці діляться своїм досвідом війни, розповідають про втрати та руйнування, можуть мати сильний емпатійний вплив на глядачів, особливо на тих, хто раніше не мав чіткого уявлення про конфлікт. Ці особисті історії можуть руйнувати пропагандистські міфи та формувати більш гуманне розуміння ситуації [30,72].

Слід також враховувати **вплив формату коротких відео на глибину сприйняття інформації**. Обмежений час відео в TikTok може призводити до спрощення складних питань та відсутності необхідного контексту. Це може сприяти формуванню фрагментарних та неповних уявлень про війну, особливо серед користувачів, які отримують більшість інформації саме з цієї платформи.

Окремого дослідження потребує **вплив гумору та сатири, пов'язаних з війною**. Як проукраїнський, так і (меншою мірою) проросійський контент використовують гумор для висміювання противника, підняття настрою або донесення певних меседжів у легкій формі. Вплив такого контенту на формування уявлень про війну може бути неоднозначним, залежно від контексту, аудиторії та рівня її критичного мислення.

Нарешті, необхідно враховувати **динаміку змін у сприйнятті інформації з часом**. На початкових етапах війни емоційний вплив контенту може бути сильнішим, тоді як з часом користувачі можуть ставати більш вибірковими у

споживанні інформації та більш схильними до пошуку різноманітних джерел. Дослідження довгострокового впливу TikTok-контенту на формування стійких уявлень про війну є важливим для розуміння його реального значення в інформаційній війні.

Подальше розуміння впливу TikTok-контенту на формування уявлень про російсько-українську війну вимагає аналізу **ролі алгоритмічної персоналізації та її впливу на інформаційні екосистеми користувачів**. Алгоритми TikTok, відбираючи контент на основі попередніх взаємодій, можуть створювати для користувачів унікальні інформаційні стрічки, які підсилюють їхні існуючі погляди або знайомлять їх з певними наративами. Це може призводити до формування різних "цифрових реальностей" про війну для різних груп користувачів, ускладнюючи досягнення спільного розуміння подій. Дослідження того, як алгоритми сприяють або перешкоджають поширенню різноманітних точок зору на конфлікт, є важливим для оцінки їхнього впливу на формування суспільної думки [18,97].

Крім того, необхідно враховувати **вплив контексту споживання контенту**. Користувачі TikTok часто переглядають відео у розважальній або соціальній атмосфері, що може впливати на глибину їхнього залучення та критичне сприйняття серйозної інформації про війну. Порівняння сприйняття інформації про війну на TikTok з її сприйняттям на інших платформах або через традиційні ЗМІ може дати цінну інформацію про специфіку впливу саме цього формату.

Важливим аспектом є також **роль верифікації інформації та боротьби з дезінформацією на платформі**. Те, наскільки ефективно TikTok та сторонні фактчекінгові організації виявляють та маркують недостовірний контент про війну, безпосередньо впливає на формування уявлень користувачів. Дослідження того, як різні групи користувачів реагують на попередження про фейки та чи

змінюють вони свою поведінку після цього, є важливим для оцінки ефективності зусиль з протидії дезінформації [37,29].

Нарешті, майбутні дослідження повинні враховувати **еволюцію контенту про війну на TikTok з часом**. На ранніх етапах конфлікту переважали емоційні свідчення та документальні кадри, тоді як з часом з'явилося більше аналітичного, гумористичного та пропагандистського контенту. Розуміння цих змін та їхнього впливу на різні групи користувачів є ключем до оцінки довгострокового впливу TikTok на формування уявлень про російсько-українську війну.

3.2. Роль лідерів думок та блогерів у поширенні інформації та формуванні громадської думки в TikTok

Лідери думок та блогери (інфлюенсери) відіграють значну роль у поширенні інформації та формуванні громадської думки в TikTok, особливо серед молодшої аудиторії, яка часто сприймає їх як більш автентичні та довірливі джерела порівняно з традиційними ЗМІ або офіційними структурами. Їхня здатність створювати емоційний зв'язок зі своїми підписниками та використовувати специфічні формати TikTok робить їх ефективними комунікаторами, здатними впливати на уявлення про російсько-українську війну.

Механізми впливу лідерів думок та блогерів у TikTok:

- **Охоплення великої аудиторії:** Популярні блогери мають значну кількість підписників, що забезпечує широке поширення їхніх повідомлень. Їхній контент може миттєво досягати сотень тисяч або навіть мільйонів користувачів.
- **Високий рівень довіри та залученості:** Підписники часто відчують особистий зв'язок зі своїми улюбленими блогерами, довіряють їхній думці та активно взаємодіють з їхнім контентом (лайкають, коментують, поширюють). Це підвищує впливовість поширеної ними інформації.

- **Використання специфічних форматів TikTok:** Блогери вміло використовують короткі відео, музику, тренди, челенджі та інші інтерактивні елементи TikTok, що робить їхній контент привабливим та легким для сприйняття, особливо молоддю.
- **Персоналізація та автентичність:** Багато блогерів діляться особистими історіями, емоціями та думками, що створює відчуття автентичності та щирості, підвищуючи довіру аудиторії до їхніх повідомлень про війну.
- **Мультиплікаційний ефект:** Коли блогери поширюють певну інформацію або наратив, їхні підписники часто ретранслюють цей контент своїм власним мережам, створюючи ефект "сарафанного радіо" та значно розширюючи охоплення [27, 68].

Роль лідерів думок та блогерів у поширенні проукраїнського контрнاراتиву:

- **Донесення правдивої інформації:** Українські блогери часто виступають як незалежні джерела інформації про війну, документуючи події, спростовуючи російські фейки та надаючи власний аналіз ситуації.
- **Мобілізація підтримки:** Інфлюенсери можуть закликати свою аудиторію до надання гуманітарної допомоги, участі в інформаційних кампаніях або висловлення підтримки Україні в соціальних мережах.
- **Формування позитивного іміджу України:** Блогери можуть демонструвати українську культуру, креативність та стійкість, сприяючи формуванню позитивного іміджу країни на міжнародній арені.
- **Підтримка бойового духу:** Контент від блогерів може піднімати настрій українцям, демонструвати єдність та віру в перемогу.

Роль лідерів думок та блогерів у поширенні проросійської пропаганди:

- **Ретрансляція пропагандистських наративів:** Деякі блогери можуть свідомо або несвідомо поширювати проросійські тези, маскуючи їх під власні думки або "альтернативні погляди".

- **Створення фейкових "сенсацій" та провокацій:** Інфлюенсери можуть створювати та поширювати емоційно заряджений, але недостовірний контент з метою дезінформації та розпалювання ворожнечі.
- **Залучення лояльної аудиторії:** Проросійські блогери можуть формувати навколо себе спільноти підписників, які довіряють їхній точці зору та схильні до сприйняття пропагандистських наративів.
- **Маскування під "незалежних експертів":** Деякі блогери можуть позиціонувати себе як об'єктивних аналітиків, але насправді просувати проросійські інтереси.

Проблеми та ризики:

- **Відсутність відповідальності та регулювання:** Діяльність блогерів у TikTok часто не підпадає під жорстке регулювання, що створює ризики поширення недостовірної або шкідливої інформації без наслідків.
- **Складність верифікації інформації:** Аудиторії може бути складно відрізнити об'єктивну інформацію від суб'єктивних думок або навіть відвертої пропаганди, поширеної блогерами.
- **Емоційний вплив на молодь:** Молода аудиторія може бути особливо вразливою до емоційного впливу блогерів та менш схильною до критичного аналізу їхніх повідомлень [50].

Для протидії негативному впливу лідерів думок, що поширюють дезінформацію, важливо розвивати медіаграмотність аудиторії, підтримувати блогерів, які поширюють правдиву інформацію, та розробляти механізми верифікації контенту на платформі.

Подальше дослідження ролі лідерів думок та блогерів у TikTok в контексті російсько-української інформаційної війни вимагає глибшого розуміння **мотивації цих акторів**. Деякі блогери можуть керуватися щирим бажанням донести правду та підтримати свою країну, тоді як інші можуть мати політичні

або комерційні мотиви для поширення певних наративів. Розуміння цих мотивацій може допомогти у розробці ефективніших стратегій взаємодії з ними.

Важливим аспектом є також **взаємодія блогерів з офіційними структурами**. Державні органи та громадські організації можуть співпрацювати з лідерами думок для поширення важливих повідомлень, проведення інформаційних кампаній та протидії дезінформації. Проте така співпраця має бути прозорою та не підривати довіру аудиторії до блогерів.

Окремої уваги заслугоє **вплив алгоритмів TikTok на поширення контенту від блогерів**. Алгоритми можуть як сприяти швидкому поширенню важливої інформації, так і обмежувати видимість контенту, який не відповідає певним критеріям або не викликає достатньої залученості. Розуміння принципів роботи алгоритмів є важливим для оптимізації контенту та максимізації його впливу.

Необхідно також враховувати **еволюцію ролі блогерів з часом**. На початку конфлікту багато лідерів думок виступали як прямі свідки подій, документуючи війну у своїх відео. З часом їхня роль може трансформуватися у аналітиків, коментаторів або учасників організованих інформаційних кампаній [47].

Дослідження **ефективності різних типів контенту від блогерів** (наприклад, особисті історії, аналітичні огляди, гумористичні скетчі, заклики до дії) у формуванні громадської думки є важливим для визначення найбільш дієвих підходів.

Нарешті, слід розглянути **етичні аспекти діяльності блогерів у воєнний час**. Питання про відповідальність за поширення неперевіреної інформації, вплив на емоційний стан аудиторії та використання платформи для політичної агітації потребують ретельного осмислення.

У підсумку, лідери думок та блогери є важливими гравцями в інформаційному просторі TikTok, що формують уявлення про російсько-

українську війну серед широкої аудиторії. Розуміння їхніх механізмів впливу, мотивацій, взаємодії з офіційними структурами та особливостей алгоритмічного поширення контенту є ключем до розробки ефективних стратегій використання їхнього потенціалу для протидії дезінформації та просування правдивої інформації.

3.3. Стратегії та інструменти протидії російській дезінформації та пропаганді в українському сегменті TikTok

Протидія російській дезінформації та пропаганді в українському сегменті TikTok є критично важливим завданням для забезпечення інформаційної безпеки та підтримки національної стійкості. Враховуючи специфіку платформи, її аудиторію та методи поширення інформації, необхідний комплексний підхід, що поєднує різноманітні стратегії та інструменти.

Основні стратегії протидії російській дезінформації та пропаганді в TikTok:

- **Оперативне спростування фейків:** Швидке виявлення та спростування недостовірної інформації є ключовим для запобігання її вірусному поширенню [2, 67]. Це вимагає постійного моніторингу інформаційного простору TikTok, ідентифікації ключових дезінформаційних наративів та підготовки контрконтенту, що надає фактичні докази та контекст.
- **Підвищення медіаграмотності користувачів:** Навчання користувачів навичкам критичного мислення, розпізнавання ознак дезінформації, перевірки джерел інформації та безпечної поведінки в онлайн-середовищі є довгостроковою, але надзвичайно ефективною стратегією.
- **Створення та поширення якісного контрнاراتиву:** Активне виробництво та просування контенту, який доносить правдиву інформацію про війну, спростовує російські тези, формує позитивний імідж України та

підтримує національний дух. Важливо враховувати специфіку TikTok – створювати короткі, візуально привабливі та емоційно забарвлені відео.

- **Залучення лідерів думок та блогерів:** Співпраця з популярними українськими інфлюенсерами для поширення правдивої інформації та спростування фейків серед їхньої аудиторії може мати значний вплив, особливо на молодь.
- **Використання гумору та сатири:** Створення гумористичного та сатиричного контенту, що висміює російську пропаганду та її носіїв, може бути ефективним способом залучення уваги та зниження впливу ворожих наративів.
- **Маркування та блокування дезінформаційного контенту:** Активне використання інструментів платформи для скарги на недостовірний контент, а також співпраця з адміністрацією TikTok для блокування акаунтів, що систематично поширюють дезінформацію.
- **Інформування міжнародної спільноти:** Створення та поширення контенту англійською та іншими мовами для донесення правди про війну до міжнародної аудиторії та протидії російській пропаганді за кордоном.
- **Використання інтерактивних форматів:** Залучення аудиторії до діалогу через запитання-відповіді, дуети, челенджі та інші інтерактивні формати для спростування фейків та надання роз'яснень.

Інструменти протидії російській дезінформації та пропаганді в TikTok:

- **Фактчекінгові ініціативи:** Створення та підтримка незалежних фактчекінгових організацій, які спеціалізуються на перевірці контенту в TikTok та маркуванні недостовірної інформації.
- **Освітні кампанії з медіаграмотності:** Розробка та впровадження онлайн-курсів, вебінарів та інтерактивних матеріалів для навчання користувачів навичкам критичного мислення та розпізнавання дезінформації в TikTok.

- **Інструменти моніторингу та аналізу контенту:** Використання спеціалізованого програмного забезпечення для відстеження поширення ключових наративів, виявлення скоординованих дезінформаційних кампаній та аналізу впливу контенту.
- **Платформи для повідомлення про дезінформацію:** Створення зручних каналів для користувачів, щоб повідомляти про підозрілий контент, який може бути дезінформацією або пропагандою.
- **Інструменти для створення контрконтенту:** Підтримка креативних ініціатив та окремих користувачів у створенні якісного контрнарративу у форматах TikTok (надання технічної підтримки, навчання, фінансування).
- **Співпраця з адміністрацією TikTok:** Налагодження ефективної комунікації з представниками платформи для оперативного реагування на дезінформаційні загрози та впровадження ефективніших механізмів модерації.
- **Юридичні інструменти:** Розробка та застосування законодавчих норм, спрямованих на боротьбу з поширенням дезінформації в онлайн-середовищі, з урахуванням свободи слова [17,58].

Ефективна протидія російській дезінформації та пропаганді в TikTok вимагає скоординованих зусиль держави, громадянського суспільства, медіа та самих користувачів. Застосування різноманітних стратегій та інструментів, адаптованих до специфіки платформи, є ключем до забезпечення інформаційної безпеки українського суспільства в умовах триваючої інформаційної війни.

Подальший розвиток стратегій та інструментів протидії російській дезінформації в TikTok вимагає **активного використання штучного інтелекту (ШІ) для автоматизованого виявлення потенційно шкідливого контенту.** Системи ШІ можуть аналізувати великі обсяги відео, текстів та аудіо на предмет наявності ознак дезінформації, мови ненависті або пропаганди, що дозволить оперативно реагувати на загрози. Проте важливо забезпечити точність та

неупередженість таких систем, а також передбачити механізми оскарження помилкових рішень.

Важливим напрямком є **розвиток колаборації між українськими та міжнародними фактчекінговими організаціями**. Обмін досвідом, методологіями та базами даних виявлених фейків може підвищити ефективність боротьби з дезінформацією, яка часто має транснаціональний характер.

Слід також **активніше залучати психологів та експертів з комунікацій** до розробки контрнарративів. Розуміння психологічних механізмів впливу пропаганди та особливостей сприйняття інформації різними аудиторіями дозволить створювати більш переконливий та ефективний контронтент.

Підтримка та масштабування успішних ініціатив окремих користувачів та блогерів, які активно протидіють дезінформації на TikTok, може мати значний вплив. Надання їм ресурсів, навчання та платформ для обміну досвідом сприятиме розширенню їхньої діяльності.

Окрему увагу слід приділити **розробці ефективних стратегій комунікації з адміністрацією TikTok**. Регулярний діалог, надання доказової бази щодо поширення дезінформації та пропозиції щодо покращення модерації можуть призвести до більш ефективної співпраці у боротьбі з шкідливим контентом.

Важливим елементом є **створення позитивного та привабливого контенту про Україну**, який би формував об'єктивне уявлення про її культуру, історію, сучасність та боротьбу за незалежність. Такий контент може залучати міжнародну аудиторію та протидіяти негативним стереотипам, що поширюються російською пропагандою [34].

Нарешті, **проведення регулярних досліджень** щодо ефективності різних стратегій та інструментів протидії дезінформації на TikTok є необхідним для адаптації підходів та впровадження найбільш дієвих практик. Аналіз реакції аудиторії на різні типи контронтенту та виявлення нових тенденцій у поширенні дезінформації дозволить підтримувати актуальність та ефективність протидії.

3.4. Рекомендації щодо підвищення медіаграмотності користувачів TikTok та ефективного використання платформи для просування національних інтересів України

Підвищення медіаграмотності користувачів TikTok та ефективне використання платформи для просування національних інтересів України є важливими складовими інформаційної безпеки держави. Враховуючи специфіку TikTok та її значний вплив на молодь, необхідно розробити комплексні та адаптовані стратегії.

Рекомендації щодо підвищення медіаграмотності користувачів тікток:

- **Розробка та впровадження освітніх програм:** Створення коротких, візуально привабливих та інтерактивних освітніх відеороликів, адаптованих під формат TikTok, які б навчали користувачів основам критичного мислення, розпізнавання фейків, перевірки джерел інформації та безпечної поведінки в онлайн-середовищі. Ці відео можуть поширюватися через офіційні канали, співпрацю з блогерами та освітні ініціативи.
- **Співпраця з лідерами думок:** Залучення популярних українських блогерів до створення та поширення контенту з медіаграмотності. Їхній авторитет та здатність комунікувати з молоддю неформальною мовою можуть зробити такі навчальні матеріали більш ефективними.
- **Використання ігрових форматів та челенджів:** Розробка інтерактивних ігор, вікторин та челенджів, спрямованих на підвищення медіаграмотності. Гейміфікація навчального процесу може зробити його більш цікавим та залучити ширшу аудиторію.

- **Інтеграція елементів медіаграмотності в популярний контент:** Створення розважальних відео, які в ненав'язливій формі містять елементи критичного аналізу інформації або демонструють приклади дезінформації.
- **Проведення інформаційних кампаній:** Організація регулярних інформаційних кампаній у TikTok, присвячених актуальним темам медіаграмотності, таким як розпізнавання ботів, фейкових акаунтів, маніпулятивних заголовків тощо.
- **Створення освітніх ресурсів:** Розробка доступних та зрозумілих освітніх матеріалів (інфографіка, короткі тексти, посилання на корисні ресурси), які б користувачі могли легко знайти та використовувати для підвищення своєї медіаграмотності.
- **Залучення батьків та педагогів:** Інформування батьків та педагогів про важливість медіаграмотності для молоді та надання їм інструментів для навчання дітей критичному споживанню інформації в TikTok [22,143].

Рекомендації щодо ефективного використання TikTok для просування національних інтересів України:

- **Створення офіційного представництва України:** Активне ведення офіційного акаунту України на TikTok для поширення достовірної інформації про події, спростування фейків, представлення української культури та залучення міжнародної підтримки. Контент має бути адаптованим під формати платформи та орієнтованим на різні аудиторії.
- **Підтримка українських креаторів:** Надання підтримки талановитим українським блогерам та креаторам, які створюють якісний контент, що просуває національні інтереси України, розповідає про її історію, культуру та сучасність.
- **Заохочення створення позитивного контенту:** Стимулювання створення вірусного контенту, який формує позитивний імідж України у світі, демонструє її стійкість, креативність та європейські цінності.

- **Проведення інформаційних кампаній, спрямованих на міжнародну аудиторію:** Створення та просування контенту англійською та іншими мовами, який би доносив правду про російську агресію, закликав до підтримки України та протидіяв російській пропаганді за кордоном.
- **Використання культурної дипломатії:** Активне використання TikTok для популяризації української культури, музики, мистецтва та традицій серед міжнародної аудиторії.
- **Залучення діаспори:** Співпраця з українською діаспорою по всьому світу для поширення інформації про Україну та її боротьбу в TikTok.
- **Моніторинг та аналіз інформаційного простору:** Постійний моніторинг TikTok для виявлення ключових наративів, тенденцій та дезінформаційних кампаній, спрямованих проти України, з метою оперативного реагування.
- **Координація зусиль:** Забезпечення координації між державними органами, громадськими організаціями та окремими креаторами для узгодженого просування національних інтересів України в TikTok [21, 117].

Ефективна реалізація цих рекомендацій потребує системного підходу, залучення експертів, постійного моніторингу та адаптації стратегій до динамічного інформаційного середовища TikTok.

Подальші зусилля з підвищення медіаграмотності користувачів TikTok можуть включати **розробку інтерактивних чат-ботів**, які б у ігровій формі навчали розпізнавати фейки та маніпуляції. Такі боти можуть бути інтегровані безпосередньо в платформу або бути доступними через зовнішні посилання.

Важливим є **створення спільнот та форумів** всередині TikTok, де користувачі могли б обмінюватися досвідом у сфері медіаграмотності, ставити запитання та отримувати допомогу у верифікації інформації. Модерація таких спільнот має здійснюватися на засадах об'єктивності та неупередженості.

Для ефективного просування національних інтересів України необхідно **підтримувати створення колаборацій між українськими та міжнародними блогерами**. Залучення авторитетних іноземних інфлюенсерів до висвітлення правдивої інформації про Україну може значно розширити охоплення та підвищити довіру до українського наративу за кордоном.

Слід також **активно використовувати можливості таргетованої реклами** в TikTok для поширення важливих повідомлень та контрнاراتивів на конкретні аудиторії як в Україні, так і за її межами. Ретельний аналіз цільових груп та адаптація контенту під їхні інтереси є ключем до успіху таких кампаній.

Важливим аспектом є **забезпечення присутності україномовного контенту високої якості** в рекомендаціях TikTok для українських користувачів. Це може включати підтримку україномовних креаторів, оптимізацію контенту для алгоритмів платформи та проведення кампаній з популяризації україномовного контенту [22,151].

Нарешті, регулярний аналіз ефективності впроваджених стратегій та інструментів є необхідним для їхньої подальшої оптимізації та адаптації до мінливого інформаційного ландшафту TikTok. Збір даних про охоплення, залученість та вплив контенту дозволить приймати обґрунтовані рішення щодо подальших кроків у сфері підвищення медіаграмотності та просування національних інтересів України на платформі.

Аналіз впливу TikTok-контенту показав, що платформа має значний потенціал у формуванні первинних уявлень про війну, особливо серед молоді та міжнародної аудиторії. Емоційність, візуальність та короткий формат відео можуть як сприяти донесенню важливої інформації, так і призводити до спрощення складних питань та вразливості до дезінформації. Роль лідерів думок та блогерів є визначальною у поширенні інформації та формуванні громадської думки, що вимагає уважного аналізу їхньої діяльності та мотивації [6, 52].

В Україні з'явилися власні стратегії та інструменти протидії російській дезінформації в українському сегменті TikTok, серед яких особливу роль відіграють спростування фейків, підвищення медіаграмотності, створення якісного контрнарративу, залучення лідерів думок та використання гумору. Запропоновано конкретні інструменти, включаючи фактчекінгові ініціативи, освітні кампанії, моніторинг контенту та співпрацю з адміністрацією TikTok.

Для підвищення медіаграмотності користувачів TikTok в Україні розробляються освітні програми, залучаються блогери, використовуються ігрові формати та інтеграція елементів медіаграмотності в популярний контент. Також розробляються шляхи ефективного використання TikTok для просування національних інтересів України, такі як створення офіційного представництва, підтримка українських креаторів, проведення інформаційних кампаній та використання культурної дипломатії. Відтак ефективна реалізація запропонованих стратегій та рекомендацій вимагає скоординованих зусиль держави, громадянського суспільства, медіа та самих користувачів.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження було спрямоване на комплексний аналіз ролі соціальної мережі тіток у контексті російсько-української інформаційної війни. У першому розділі було закладено теоретичні засади дослідження, визначено ключові поняття інформаційної війни, розглянуто еволюцію та особливості соціальних мереж, а також проаналізовано теоретичні підходи до вивчення пропаганди, дезінформації та маніпуляції в цифровому середовищі, з особливим акцентом на специфіці платформи тіток.

Другий розділ був присвячений аналізу використання тіток у російсько-українській інформаційній війні. Було виявлено основні наративи та стратегії, що застосовуються як проросійською, так і проукраїнською сторонами. Проаналізовано переваги та недоліки тіток для поширення пропаганди та контрпропаганди, порівняно методи залучення аудиторії обома сторонами та розглянуто проблеми цензури та модерації контенту, пов'язаного з війною, на платформі.

Третій розділ досліджував вплив контенту тіток на формування уявлень про російсько-українську війну серед різних груп користувачів, визначив роль лідерів думок та блогерів у цьому процесі, а також запропонував стратегії та інструменти протидії російській дезінформації та рекомендації щодо підвищення медіаграмотності та ефективного використання тіток для просування національних інтересів України.

Отримані результати дозволяють зробити наступні загальні висновки:

- ТікТок є важливим майданчиком інформаційної війни між Росією та Україною, що характеризується високою швидкістю поширення інформації, значним охопленням молоді аудиторії та специфічними форматами контенту.
- Проросійська пропаганда в тіток використовує широкий спектр наративів, спрямованих на виправдання агресії та дискредитацію України, активно

застосовуючи емоційно забарвлений контент, спрощення, маніпуляції та фейкові новини.

- Український інформаційний контрнарратив спрямований на спростування російської пропаганди, донесення правдивої інформації, формування національної ідентичності та залучення міжнародної підтримки, використовуючи емоційність, креативність, гумор та залучення лідерів думок.
- Методи поширення інформації та залучення аудиторії різняться між сторонами, з акцентом Росії на масовості та скоординованості, а України – на щирості та креативності.
- Проблеми цензури та модерації контенту на тікток створюють значні виклики для забезпечення інформаційної безпеки та об'єктивного висвітлення конфлікту.
- Вплив тіток -контенту на формування уявлень про війну залежить від багатьох факторів, включаючи демографічні характеристики, рівень медіаграмотності та алгоритмічні особливості платформи. Лідери думок відіграють значну роль у цьому процесі.
- Ефективна протидія російській дезінформації вимагає комплексного підходу, що поєднує оперативне спростування фейків, підвищення медіаграмотності, створення якісного контрнарративу та співпрацю з адміністрацією тіток.
- Підвищення медіаграмотності користувачів та ефективне використання TikTok для просування національних інтересів України є важливими завданнями, що потребують розробки та впровадження спеціальних освітніх програм та інформаційних кампаній.

Перспективи подальших досліджень можуть бути пов'язані з вивченням довгострокового впливу тіток -контенту на формування суспільної думки щодо російсько-української війни, аналізом ефективності різних стратегій протидії

дезінформації на платформі, а також розробкою нових інструментів для підвищення медіаграмотності користувачів соціальних мереж. Отримані в ході даної роботи результати можуть бути використані для розробки практичних рекомендацій для державних органів, громадських організацій та медіа щодо протидії інформаційній агресії в цифровому середовищі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

- 1.Більовська Ю.І. Особливості ведення інформаційної війни рф проти України. Матеріали Восьмої всеукраїнської студентської наукової конференції «Актуальні проблеми соціальних комунікацій» 30 травня 2022 р. К.: ФМВ НАУ. 2022. С.9-12.
- 2.Валюшко І. О. Інформаційна безпека України в контексті російсько-українського конфлікту. Дис. К. Політ. Н. Дипломатична академія України при МЗС України. К., 2018. 210 с.
- 3.Валюшко І. О. Основні виклики і загрози в епоху інформаційних війн. Науковий вісник Дипломатичної академії України. Зовнішня політика і дипломатія: традиції, тренди, досвід. Частина II. Серія «Політичні науки». За заг. Ред. В. Г. Ціватого, Н. О. Татаренко. 2016. С. 142-147.
- 4.Глушко А. Візуальні засоби мови ворожнечі як інструмент інформаційної війни. Діалог: медіастудії. 2017. Вип. 23. С. 99-116.
- 5.Горбань Ю. Інформаційна війна проти України та засоби її ведення. Вісник Національної академії державного управління при Президентові України. 2015. Вип. 1. С. 136-141.
- 6.Довгань Б. В., Мартинюк О. В. Становлення та розвиток поняття інформаційної війни. Вісник студентського наукового товариства ДонНУ імені Василя Стуса. 2020. №12. С.51-56.
- 7.Джус О.А. Концептуальні основи ведення інформаційної війни в сучасних умовах збройної агресії РФ проти України. Політологічний вісник. 2022. №88. С.189-201.
- 8.Дубас О. Інформаційна війна: нові можливості політичного протистояння. Освіта регіону: політологія, психологія, комунікації. 2010. № 1. С. 69-73.
- 9.Дунаєва Л. М. Дезінформаційні виклики під час російсько-української війни: політологічний аналіз. Політикус: наук. журнал. 2022. № 5. С. 73-78.

- 10.Жаровська І., Ортинська Н. Інформаційна війна як сучасне глобалізаційне явище. Вісник Національного університету “Львівська політехніка”. Серія: Юридичні науки. 2020. Т. 7, № 2. С. 56-61.
- 11.Інформаційна війна коштує Росії 4\$ мільярди. URL: www.ukrinform.ua/ukr.news/2030605 (дата звернення 14.05.2025).
- 12.Калініченко Б. Визначальні напрями формування стратегії протистояння інформаційній війні. Держава і право. Серія: Політичні науки. 2019. Вип. 83. С. 61-73.
- 13.Калініченко Б. М. Сучасні ЗМІ як інструмент інформаційної війни. Політикус. 2018. Вип. 1. С. 77-82.
- 14.Карнаух А. А., Шевчук З.Ю. Інформаційна війна на сучасному етапі розвитку суспільства. Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 18: Економіка і право. 2015. Вип. 29. С. 98-103.
- 15.Конотопенко О. П. Засоби і методи інформаційної війни в українському просторі. URL: <https://library.vspu.net/jspui/bitstream/123456789/> (дата звернення: 14.05.2025).
- 16.Короход Я. Інформаційна війна як основна загроза інформаційній безпеці держави: поняття, форми і методи ведення. Evropský politický a právní diskurz. 2017. Sv. 4, Vyd. 3. С. 222-227.
- 17.Костюк І. А. Інформаційні війни в контексті революційних подій в Україні. Актуальні проблеми соціальних комунікацій : матеріали студентської наукової конференції, 22 травня 2014 р. Київ, 2014. С. 57-60.
- 18.Курбан О. В. Теорія інформаційної війни: базові основи, методологія та понятійний апарат. ScienceRise. 2015. № 11(1). С. 95-100.
- 19.Лубкович І. М. Місце українських медій в інформаційній війні 2013-2014 рр. Наукові записки інституту журналістики. 2014. № 56. С. 182-187.

- 20.Малик Я. Й. Інформаційна війна і Україна. Демократичне врядування. 2015. Вип. 15. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeVr_2015_15_3 (дата звернення: 14.05.2025).
- 21.Младьонова А. Д. Інформаційна війна і політика безпеки: політико-правовий вимір: дис. на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 052 – Політологія. Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна Міністерства освіти і науки України, Харків, 2021. 200 с.
- 22.Ніколаєць Ю. Інформаційно-комунікаційний простір України в умовах російсько-української війни (2014–2023). Сіверянський літопис. 2023. №2. С.140-152.
- 23.Ожеван М. Інформаційні війни: курс онлайн лекцій // Prometheus. URL: http://courses.Prometheus.Org.Ua/courses/KNU/102/2015_T2/about. (дата звернення 14.05.2025).
- 24.Парфенюк І. Інструментарій інформаційних війн: традиційні та новітні засоби. Вісник Книжкової палати. 2019. № 1. С. 7-10.
- 25.Патлашинська І. В. Сучасна російсько-українська інформаційна війна: Завдання, методи та особливості використання. Регіональні студії. 2022. № 28. С. 84-87.
- 26.Почепцов Г. Г. Информационная война: определения и базовые понятия. URL: <https://psyfactor.org/psyops/infowar25.htm> (дата звернення: 14.05.2025).
- 27.Почепцов Г. Смысли и войны. Украина и Россия в информационной та смысловой войнах. Київ, 2016. 151 с.
- 28.Проноза І. І. Інформаційна війна: сутність та особливості прояву. Актуальні проблеми політики : зб. Наук. Пр. Одеса : Фенікс, 2018. Вип. 61. С. 76-84.
- 29.Семен Н. Ф. Російські інтернет-ресурси як чинник інформаційної війни проти України (на прикладі сайтів «Правда. Ру» та «Российский ди-алог»). Дис. К. Соц. К. Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені акад. С. Дем'янчука. Рівне. 2018. 260 с.

- 30.Смольц С. П. Інформаційна війна як чинник формування суспільного буття Вісник Національного технічного університету України “Київський політехнічний інститут”. Філософія. Психологія. Педагогіка. 2011. № 3. С. 70-74.
- 31.Стадник А. Г. Основні моделі організації інформаційних війн та їх різновиди. Соціальні технології: актуальні проблеми теорії та практики. 2015. Вип. 67-68. С. 81-91.
- 32.Сунгурова С. Концептуальні підходи до дослідження поняття та феномена інформаційної війни. Вісник Львівського університету. Серія філософсько-політологічні студії. 2020. Вип. 29. С. 251-256.
- 33.Требін М. П. Феномен інформаційної війни у світі, що глобалізується Вісник Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого. Сер. : Філософія, філософія права, політологія, соціологія. 2013. № 2. С. 188-198.
- 34.Указ Президента України Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 18 березня 2022 року “Щодо реалізації єдиної інформаційної політики в умовах воєнного стану”. URL: <https://www.rnbo.gov.ua/ua/Ukazy/5295.html>. (дата звернення: 14.05.2025).
- 35.Фещенко І. Інформаційна війна як органічна складова сучасного збройно-політичного конфлікту. Філософія та політологія в контексті сучасної культури. 2021. Вип. 13 (1). С. 96-103.
- 36.Фісун А.О. Генеза поняття «інформаційна війна». Гілея. 2011. № 49. С. 534-538.
- 37.Фомін, В.О., Рось, А.О. Сутність і співвідношення понять «інформаційна безпека», «інформаційна війна» та «інформаційна боротьба». Наука і оборона, 1999. №4. С.23-32
- 38.Хорошко В., Хохлачова Ю. Інформаційна війна. ЗМІ як інструмент інформаційного впливу на суспільство. Частина 1. Безпека інформації. 2016. Т. 22, № 3. С. 283-288.

- 39.Черниш О. А. Роль засобів масової інформації у формуванні медіаграмотності особистості в контексті інформаційної війни. *Education and pedagogical sciences*. 2020. № 3. С. 11-19.
- 40.Чмир Я. Інформаційна війна як ключова загроза демократичному державотворенню України. *Державноуправлінські студії*. 2019. № 10. С. 1–11.
- 41.Шамраєва В. М. Передумови появи інформаційної війни як явища сучасних міжнародних відносин. *Міжнародний науковий журнал “Інтернаука”*. 2017. № 1(1). С. 61-66.
- 42.Шевчук П. І. Інформаційно-психологічна війна Росії проти України: як їй протидіяти. *Демократичне врядування*. 2014. Вип. 13. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeVr_2014_13_11 (дата звернення: 14.05.2025).
- 43.Шпига П. С., Рудник Р. М. Основні технології та закономірності інформаційної війни. *Проблеми міжнародних відносин*. 2014. Вип. 8. С. 326-339.
- 44.Щеголь А.В. Інформаційна війна в умовах міжнародного збройного конфлікту на території України, викликаного агресією російської федерації. *Матеріали Восьмої всеукраїнської студентської наукової конференції «Актуальні проблеми соціальних комунікацій» 30 травня 2022 р. Київ: ФМВ НАУ*. 2022. С.138-140.
- 45.Що таке інформаційна війна. URL: <http://my.elvisti.com/sergandr/iv.html> (дата звернення: 14.05.2025).
- 46.Яфонкін А., Шевчук В. Інформаційна війна проти держави та інформаційна безпека України. *Форум права*. 2017. № 5. С. 466-472.
- 47.Arquilla J., Ronfeldt D. *Cyber war is Coming! Comparative Strategy*. 1993. Vol 12. No. 2. P. 141-165.
- 48.GEC Special Report: Pillars of Russia’s Disinformation and Propaganda Ecosystem. URL: https://www.state.gov/wp-content/uploads/2020/08/Pillars-ofRussia%E2%80%99s-Disinformation-and-Propaganda-Ecosystem_08-04-20.pdf (дата звернення: 14.05.2025).

- 49.Libicki M.C. What is Information Warfare? Washington: Center for Advanced Concepts and Technology Institute for National Strategic Studies, 1995. 104 p.
- 50.Stein G. J. Information Warfare. Airpower Journal. 1995. 9. URL:
<http://www.airpower.maxwell.af.mil/airchronicles/apj/spr95.html> (дата звернення 14.05.2025).